

Den svenska skolslöjden

En studie om slöjdämnets utveckling och nuläge i Sverige

Roland Wahlstén

Magisteravhandling i slöjdpedagogik

Fakulteten för pedagogik och

välfärdsstudier

Åbo Akademi

2017

Abstrakt

Författare Wahlstén, Roland	Årtal 2017
Arbetets titel Den svenska skolslöjden En studie om slöjddämnet utveckling och nuläge i Sverige	
Opublicerad magisteravhandling i slöjdpedagogik Vasa: Åbo Akademi. Fakulteten för pedagogik och välfärdsstudier.	
<p>Studiens syfte är att klargöra hur den svenska skolslöjden har utvecklats och format sig, samt att belysa de utmaningar som skolslöjden står inför i nuläget. Resultatet av denna studie kan vara en resurs för slöjdlärare och andra slöjdintresserade personer som vill få en fördjupad insyn i svensk skolslöjd. Studien avgränsas till skolslöjdens historia och utveckling för att utreda nuläget. Fokus ligger på trä- och metallslöjd.</p> <p>Forskningsfrågorna för denna studie är:</p> <ol style="list-style-type: none">1. Vad kännetecknar svensk skolslöjd?2. Hur argumenteras det kring svensk skolslöjd under 2010-talet? <p>Till studien användes den fenomenografiska forskningsansatsen eftersom syftet var att få en djupare förståelse för slöjddämnet. Data samlades in med hjälp av intervjuer. De valda informanterna är fem till antalet och alla informanter har en professionell koppling till skolslöjd. Intervjuerna spelades in och analyserades genom meningskategorisering.</p> <p>Resultaten visar att slöjddämnet i Sverige anses vara ett ämne som är viktigt för alla elever, men det finns också synpunkter på att slöjd är ett ämne som inte är taget på allvar och att ämnet är lite omodernt. Som skolämne utvecklar slöjden personliga egenskaper såsom kreativitet, problemlösning och materialkännedom, men om det är för stort och ensidig fokus på att lära sig hantverk kan de andra aspekterna lätt glömmas bort. Eleverna har ofta svårt att uppfatta vad de har lärt sig när de gjort en slöjdprodukt och slöjdföremålet skymmer lätt den process som föregått.</p> <p>Enligt resultaten i denna studie har slöjdlärarna i Sverige utvecklats från att ha varit hantverkare till att de har börjat se andra kunskaper som slöjden utvecklar hos eleven. Detta anses bero på att de äldre slöjdlärarna ofta hade en yrkesverksam bakgrund utan kunskap om alla andra kunskaper som slöjd kan utveckla hos eleverna. Lärare som är utbildade på 2010-talet har bättre kännedom om de mer allmänbildande och personlighetsutvecklande kunskaperna, som slöjd utvecklar, och därför har ämnet ett brett och viktigt innehåll.</p> <p>Förståelsen för processtänket är begränsat och människor tror i allmänhet att slöjdföremålet är målet med undervisningen, och inte att eleven i första hand lär sig lösa ett problem. Slöjdlärarna sitter sällan med på till exempel föräldrasamtal för att förklara varför slöjd är viktigt i skolan. Det är viktigt att lärarna är tydliga med att förklara vilka förmågor slöjd utvecklar. För att eleverna ska se nyttan med slöjd, bör skolan utbilda dem så att de vet vad de gör i slöjden och varför. Men eftersom det finns många obehöriga slöjdlärare i Sverige, blir det en stor variation i undervisningen. Resultaten i denna studie visar att en förankring i en yrkesprofession och en utbildning ger läraren beredskap och argument för att försvara ämnets position i utbildning. Det behövs en enad profession kring slöjddämnet som försvarar ämnet, och det är utbildade lärare.</p>	

Ett annat problem för skolslöjden i Sverige är att det finns för litet forskning om ämnet och att inte slöjd är ett eget vetenskapsområde i lärarhögskolan. Nygren-Landgårds (2003) menar att när slöjdläraren kan reflektera kring sitt undervisningsämne utgående från ett akademiskt tankesätt höjs också slöjdämnets status. Därför är forskningsbaserad slöjdkunskap och en akademiserad slöjdlärarytbildning viktig för slöjdens utveckling och överlevnad i skolan.

Sökord

Slöjd, läroplanen, Sverige, slöjdpedagogik, skolslöjd

Innehåll

1	Introduktion	1
1.1	Bakgrund	1
1.2	Problemområde och övergripande syfte	2
1.3	Tidigare forskning om svensk skolslöjd	2
1.4	Avhandlingens uppbyggnad	4
2	Slöjdämnets utveckling under åren 1800–1955	5
2.1	Tiden före folkskolan	6
2.2	Träslöjd	10
2.3	Metallslöjd	12
3	Slöjdläroplaner och slöjdforskning i Sverige	18
3.1	Slöjdläroplanens utveckling	18
3.2	Slöjdläroplanens nuläge i Sverige	20
3.3	Ämnesläroplanerna i slöjd år 2016	22
3.4	Slöjdforskning i Sverige	23
3.5	Kritik mot ämnet	25
4	Styrdokument	30
4.1	Svenska läroplaner	30
4.2	Tolkning av läroplanen	31
4.3	De svenska läroplanerna genom tiderna	32
5	Planering och genomförande av empirisk undersökning	37
5.1	Empirisk undersökning och forskningsfrågor	37
5.2	Val av forskningsansats	38
5.3	Val av datainsamlingsmetod	39
5.4	Val och presentation av informanter	39
5.5	Val av intervjufrågor	40
5.6	Genomförande av datainsamling	41
5.7	Analys och tolkning	42
5.8	Reliabilitet, validitet och etik	42
6	Resultatredovisning	45
6.1	Skolslöjdens innebörd	47
6.2	Skolslöjdens ställning	48
6.3	Skolslöjdens utveckling	50
6.4	Skolslöjdens framtid	51
6.5	Kritik mot skolslöjden	53
7	Diskussion	55
7.1	Resultatdiskussion	55
7.2	Metoddiskussion	63
7.3	Förslag till fortsatt forskning	64
	Referenser	66
	Bilagor	71

Figurer

<i>Figur 1: Tidslinje om skolslöjd fram till 1955.....</i>	<i>5</i>
--	----------

Tabeller

<i>Tabell 1: Tabell för studiens resultatkategorier.....</i>	<i>46</i>
--	-----------

1 Introduktion

1.1 Bakgrund

Mitt intresse för svensk skolslöjd började under en fältpraktikperiod i en skola i Sverige våren 2015. Skolan skulle börja planera en ny slöjdsal och då fick jag idén om att välja slöjdsalsutformning som forskningsområde för min kandidatavhandling.

Skolans slöjdsal hade blivit flyttad flera gånger och den nuvarande placeringen var inte heller en fungerande lösning. Det fanns även brister i verktygsuppsättningen, maskinerna och arbetslokaliteterna överlag som motverkade en fungerande slöjdundervisning. Efter en del observationer och intervjuer med skolans lärare och rektor framkom det att det fanns planer på en ny lösning för skolans slöjdsal. Skolans rektor förhöll sig positiv till mitt förslag om att få ta del av utformningen av den nya slöjdsalen. (Wahlsten, 2016.)

I detta arbete riktar jag mitt intresse till den svenska skolsløjden och ämnets läge i skolan, eftersom diskussioner har förts i medier om slöjdamnets betydelse i den svenska skolan. Som exempel kan TV-programmet Skolfront från 2009 nämnas. Där ifrågasätts skolsløjd genom att undra om det verkligen är ett vettigt ämne för 2000-talet. Ett annat exempel är journalisten Marteus (2016) som i sin artikel i tidningen Expressen frågar ”Hur många smörknivar tål Sverige?”. Detta verkar intressant och eftersom jag har jobbat en del inom skolsløjden i Sverige har jag blivit intresserad av ämnets ställning i skolan och varför sløjden ofta blivit utsatt för negativ kritik som i ovanstående exempel.

Eftersom det finns människor utanför skolan som undrar om slöjdamnet är nödvändigt för dagens elever och jag utbildar mig till sløjdlärare, känns det som ett viktigt diskussionsämne och även som ett tema för forskning. Med tanke på att jag i framtiden kan tänka mig att jobba i Sverige och i övriga Norden känns det viktigt att kunna motivera ämnets existens i framtiden. Därför är syftet med studien att få en bättre förståelse för slöjdamnets betydelse för dagens och morgondagens människor. Till detta behöver jag argument och kunskap om bland annat ämnets historia. Denna avhandling

fungerar också som en resurs för andra slöjdlärare som vill få en fördjupad förståelse för svensk skolslöjd.

1.2 Problemområde och övergripande syfte

Problemområdet i denna studie avgränsas till den svenska skolslöjdens historia och utveckling för att utreda ämnets nuläge. Fokus kommer att ligga på trä- och metallslöjd eftersom jag har den inriktningen i mina studier och för att jag i huvudsak kommer att undervisa i slöjdens hårda material i framtiden.

Forskningsfrågorna för denna studie är:

1. Vad kännetecknar svensk skolslöjd?
2. Hur argumenteras det kring svensk skolslöjd under 2010-talet?

Jag kommer att intervjua personer med professionell slöjdkoppling i Sverige för att kunna få svar på studiens forskningsfrågor.

1.3 Tidigare forskning om svensk skolslöjd

Följande forskningar har valts för att presentera olika studier om slöjd som skolämne, från äldre till nyare forskning. Urvalet baserar sig främst av studier på licentiat- och doktorsnivå. Alla forskare i avsnittet är kända i Sverige, genom att de påverkat eller jobbat för det svenska slöjdämnet.

I sin licentiatavhandling beskriver Borg (1995) slöjdämnet i grundskolan, och betraktar ämnet utifrån fyra olika aspekter. Två aspekter handlar om centrala styrdokument, såsom det som står i de officiella läroplanstexterna och kursplanerna för lärarutbildningarna. Aspekterna baserar sig på lärarnas tolkningar, såsom bakgrundsbeskrivningar av slöjdlärarnas arbetsvillkor, och några erfarna lärares yttranden om slöjdämnet. Studien fokuserar främst på faktorer som styr och begränsar slöjdämnet. Borg begränsar undersökningen till att omfatta tidsperioden 1962–1994 och beskriver den tidiga skolslöjden som nyttobetonad med inslag av arbetsfostran. Slöjdämnet har alltid varit lämpat för skolans generella målsättningar och ämnets olika områden har poängterats mer än andra under olika perioder. Borg konstaterar också att det som eleverna erfar med slöjd i skolan, erfar de inte när de gör någonting annat. Hon

konstaterar att slöjddämnets uppskattning bland eleverna genom tiderna måste basera sig på det som händer under slöjdlektionerna.

Johansson (2002) diskuterar slöjdpraktik i grundskolan i sin doktorsavhandling. Syftet är att ge en bild och analytisk förståelse av vad elever gör under slöjdlektioner. Avhandlingen kan ge en grund för reflektion om slöjdverksamhet, men den kan också fungera i andra sociala praktiker. Johansson observerar slöjdandet och låter elever, lärare samt föräldrar dokumentera slöjdverksamheten. Hon studerar således vad elever och lärare gör under slöjdlektioner. Johanssons studie bidrar med att expandera insikten om slöjdundervisningens innehåll med utgångspunkten i observationer från autentiska slöjdlektioner.

Hasselskog (2010) anser att slöjdundervisningen är allmänt omtyckt av både lärare och elever, men att slöjddämnet har en svag identitet för det saknar en allmänt känd samt godtagen målsättning. Hasselskogs syfte är bland annat att påvisa och analysera slöjdlärares förhållningssätt i undervisningen relaterat till vad och hur eleverna får lära sig. Han identifierar tre olika förhållningssätt hos slöjdlärarna som ingår i studien. Dessa är instruerande lärare, lärare som fokuserar på förståelse och lärare som stöttar. Studien pekar inte på ett ”rätt” undervisningssätt i slöjd. Däremot ger lärares olika förhållningssätt olika grunder för lärande.

I sin doktorsavhandling diskuterar Sigurdson (2014) hur maskulinitet har påverkat trä- och metallslöjden. Syftet är att synliggöra och analysera hur elever förkroppsligar trä- och metallslöjdsalens materialiserade maskulinitet. Undersökningen är uppbyggd på observationer av elever i slöjdundervisning med utgångspunkt i att se möten mellan elever och materiella strukturer. Eftersom Sigurdson hittar näring i genusteorier påstår han att trä- och metallslöjd uppfattas som ett instrument för att skapa samt särskilja män och kvinnor.

Frohagen (2016) behandlar görandet i slöjd i sin licentiatavhandling. Hon menar bland annat att det är upp till läraren hur eleverna förstår och erövrar ämnets kunskapsinnehåll. Frohagens syfte är att betona handaskickligheten som eleverna förväntas utveckla och hon studerar en del synvinklar på det hantverksskunnande som eleverna utvecklar i slöjdundervisningen på mellanstadiet.

I sin doktorsavhandling undersöker Mäkelä (2011) samtida skolslöjd med tonvikt på hur ungdomar uppfattar slöjd, särskilt avseende estetiska aspekter. Hans studie motiveras av

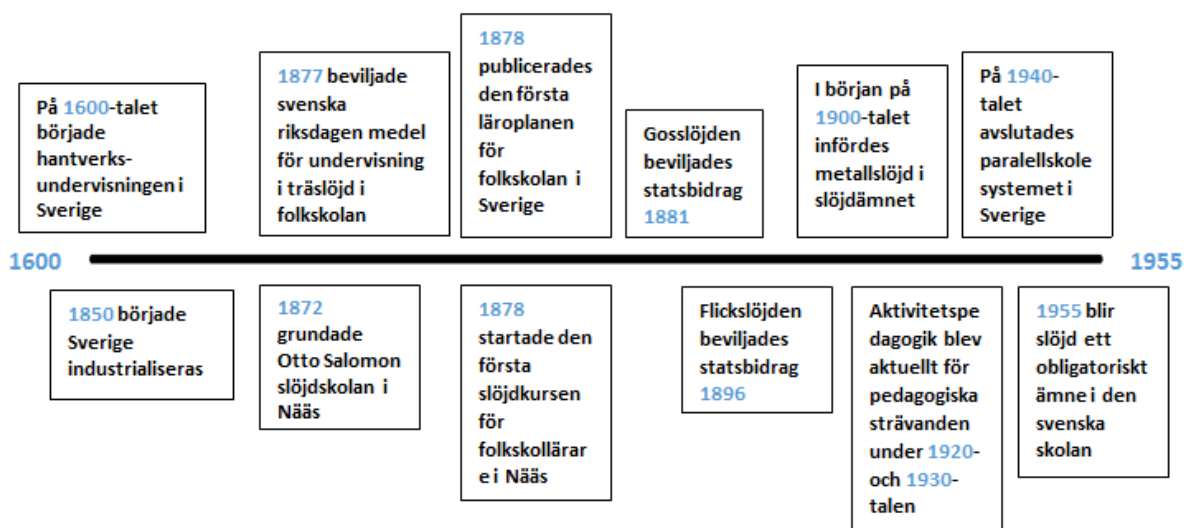
att det saknas vetenskapliga undersökningar rörande skolslöjdens estetiska aspekter, och att begrepp, metoder och teorier inom området behöver identifieras och utvecklas.

1.4 Avhandlingens uppbyggnad

Avhandlingen är indelad i sju kapitel. I kapitel två beskrivs slöjdämnets historia och utveckling med fokus på trä- och metallslöjd. Därtill beskrivs träslöjdens tidiga år och hur metallslöjden inkluderades i slöjdundervisningen. Dessutom presenteras betydelsefulla personer för den svenska slöjdundervisningens utveckling samt Näässystemet som haft en egen roll i träslöjdsundervisningen. I kapitel tre diskuteras slöjdläroplanen och slöjdforskningen samt dess utveckling med fokus på dagsläget. Slöjdforskningen innehåller inslag från den finländska slöjdforskningen eftersom det under lång tid har funnits ett etablerat samarbete på forsskarnivå mellan länderna. Avslutningsvis diskuteras kritiken mot ämnet i kapitel tre. Diskussionen innehåller olika åsikter om slöjdämnets betydelse i grundskolan. Teoridelen avslutas med kapitel fyra där den svenska läroplanen och styrdokumentet för slöjdämnet diskuteras. I kapitel fem redogörs för planeringen och genomförandet av den empiriska undersökningen och i kapitel sex redovisas resultaten. Avhandlingen avslutas med kapitel sju där studiens resultat diskuteras i relation till studiens forskningsfrågor och teorikapitel.

2 Slöjdämnet utveckling under åren 1800–1955

Detta kapitel börjar med en tidslinje (figur 1) som visar de viktigaste händelserna i den svenska skolslöjdens historia fram till 1955. Det första avsnittet i kapitlet beskriver tidsperioden mer detaljerat, medan det andra avsnittet beskriver träslöjdsundervisningens utveckling. I det tredje avsnittet diskuteras hur metallslöjden inkluderades i undervisningen. Det fjärde avsnittet presenterar betydelsefulla personer som har påverkat slöjdämnet i Sverige. I samband med Otto Salomons presentation förklaras även Nässystemet och Nääs-slöjdens roll för den svenska träslöjden i skolan.

Figur 1: Tidslinje om skolslöjd fram till 1955.

Tidslinjen i figur 1 visar när hantverksundervisningen började i Sverige, den visar också händelseförloppet fram till att skolslöjden blev ett obligatoriskt ämne i den svenska skolan. Händelser gällande slöjdämnet som följer efter 1955 finns beskrivet i de två följande kapitlen.

2.1 Tiden före folkskolan

Thorbjörnsson (1992) konstaterar att det ända sedan 1600-talet i Sverige har undervisats i hantverk för barn med olika bakgrunder. Enligt Thorbjörnsson var det ett sätt att hålla barnen från lathet och tiggeri samt en möjlighet att försörja sig senare i livet. Undervisningen bestod av textilslöjd, träslöjd, smide, och vagnmakeri, som fortsatte ända in på 1800-talet.

1800-talet

Dagens slöjdämne som innehåller trä- och metallslöjd och textilslöjd benämndes ursprungligen ”slöjd för gossar”, respektive ”slöjd för flickor”. Gosslöjden beviljades statsbidrag 1881 och flickslöjden 1896. (Hasselskog, 2010.) Hartman, Thorbjörnsson och Trozig (1995) menar att slöjdämnet länge var indelat enligt kön, genom att tydligare än andra ämnen tala för vad som ansågs lämpligt för flickor eller pojkar. Hartman m. fl. (1995) nämner även att under de första årtiondena motiverades slöjdundervisning med filantropiska och ekonomiska skäl och det ansågs viktigt att bevara det traditionella slöjdkunnandet som skulle förbereda eleverna för kommande yrkesliv. Hasselskog (2010) menar att ämnet stod med sin praktiska inriktning i motsats till de övriga teoretiska ämnena. Kroppsrörelserna som övades i och med slöjdandet skulle också bidra med att eleverna orkade med det övriga skolarbetet bättre. Gosslöjd förknippad med övrig undervisning bidrog till att skola både handen och anden, men trots att flickslöjden beviljades statsbidrag 15 år efter gosslöjden existerade flickslöjden som skolämne fram till år 1900 i större utsträckning än gosslöjden (Hasselskog, 2010).

Enligt Thorbjörnsson (1992) började Sverige industrialiseras under senare hälften av 1800-talet. Detta skapade oro hos en del personer och myndigheter som ansåg att industrin var ett hot mot den svenska hemslöjden och dess tillverkning av konsthantverk. Under denna tid grundades *Föreningen för Svensk Hemslöjd* av Lilli Zickerman med avsikten att driva en affär som sålde bland annat konsthantverk av högsta kvalitet i centrala Stockholm. Föreningen är fortfarande aktiv och arbetar för att främja hemslöjden i Sverige (Svensk hemslöjd, 2012). Det fanns även andra aktiva föreningar, såsom *Handarbetets Vänner* som grundades av Sophie Adlersparre 1874 med syftet att förmedla det svenska textila hantverket och som idag är en storskalig ateljé för textil konst samt hantverk (Handarbetets vänner, 2017).

Fortbildningskurser i slöjd för folkskollärare ordnades på många orter i Sverige under 1880-talet. År 1890 påbörjades även privat undervisning för folkskollärare. År 1878 publicerades den första läroplanen för folkskolan, men slöjden fanns inte med i läroplanen som ett obligatoriskt ämne. Enligt den första läroplanen infördes fyra veckotimmar slöjd i årskurserna 5 och 6. År 1889 förekom det samma antal veckotimmar i årskurserna 3 till 6 och 1900 var läroplanen mera utförlig angående slöjdundervisningen som tilläts inkludera träslöjd och andra lämpliga slöjdarter. Främst vid privata samskolor och flickskolor visades starkt intresse för träslöjd. Redan på 1870-talet existerade träslöjd och textilslöjd vid ett antal privatskolor i Stockholm. År 1888 rapporterade flickskolekommitténs betänkande att träslöjd förekom i 10–15 svenska flickskolor och att det hade gett goda resultat. Men alltefter att textilslöjden blev mer populär så tynade intresset för träslöjd för flickor. (Thorbjörnsson, 1990.)

1900-talet

Två frågor hade stor betydelse för skolans utveckling under perioden efter sekelskiftet 1800–1900: förslag till någon form av enhetsskola och diskussion om en metodisk förnyelse. Skolkommissionen tog fasta på elevens olika begåvningsprofiler och kom fram till att lärarna skulle ge en mer individualiserad undervisning. Eleverna skulle också få mera valfrihet och genom detta skulle lärarna kunna ge en jämbördig undervisning till både praktiskt samt teoretiskt begåvade elever. Den estetiska och praktiska bildningsnivån skulle höjas för alla. Både teckningsämnet och slöjdämnet lyftes fram som tillgångar och i början av 1900-talet formades diskussionerna om arbetssätt i skolan kring arbetsskola och aktivitetspedagogik. Idéer kom från många håll i världen såsom USA, Tyskland, Österrike och Ryssland. Den kända amerikanska pedagogen John Dewey hade en kraftig inverkan på utvecklingen av arbetsskolan genom sina skrifter och sin försöksskola vid University of Chicago. Han påverkade den pedagogiska debatten i hög grad under denna tid och hans programskrifter för en arbetsskola inspirerade progressiva idériktningar i Sverige. (Sjögren, 1991.)

Sjögren (1991) lyfter fram att Dewey såg individen som aktiv i sitt förhållande till omvärlden och uttrycket ”learning by doing”, som kopplas till honom, pekar på aktivitet i flera betydelser. Sjögren påpekar att impulserna från Tyskland handlade om en skola som skulle rymma en stor del manuellt arbete med flera motiveringar, bland annat för

att fostra till flit, uthållighet och noggrannhet. Sjögren nämner också att den ryske pedagogen Blonskij ansåg att för att kunna förstå och delta i det moderna samhällsbyggandet fanns det behov av förståelse för teknik. Sjögren nämner vidare att enligt Blonskij behövde samhället tekniskt kunniga arbetare, inte hantverkare. Aktivitetspedagogik blev en samlingsbenämning i Sverige för pedagogiska strävanden under 1920- och 1930-talen. Ett samspel mellan teoretisk forskning och praktisk pedagogik gjordes till en bas för aktivitetspedagogiken.

I slutet av andra världskriget började ett genomgripande arbete för att införa en skola för alla barn, och som skulle bli Sveriges nuvarande grundskola. På 1940-talet intog slöjdämnet en särställning genom att slöjdundervisningen gav värdefulla praktiska färdigheter utan att vara en yrkesutbildning. Skolutredningen ansåg att självförtroendet ökade hos elever som lyckades med praktiska slöjduppgifter, vilket främjade det övriga skolarbetet. Manuella sysselsättningar hade också ett stort värde ur allmän uppfostringssynpunkt och från att ha varit frivilligt blev slöjd ett obligatoriskt ämne i den svenska folkskolan år 1955. (Borg, 1995.)

Borg (1995) påpekar att från att slöjdämnet tidigare var inriktat på manuella färdigheter och tillverkning av nyttoföremål, betonade skolberedningen år 1957 att individens behov skulle balanseras mot samhällets krav. Enligt Borg har den obligatoriska skolans utveckling under åren 1955–1995 två tydliga tendenser som har ett visst samband med varandra. För det första har den svenska skolan demokratiserats på flera sätt och för det andra har det skett en förändring från en urvalsskola till en tillvalsskola. Borg konstaterar att utrymmet på schemat för obligatorisk slöjdundervisning har krympt genom åren och i skolorna som föregick grundskolan fanns det inte så stora valmöjligheter för eleverna. Slöjd har ändå alltid funnits med som ett ämne i den svenska grundskolan, men allteftersom tillvalsmöjligheterna ökat genom demokratisering har slöjdämnet fått ge plats för andra ämnen. (Borg, 1995.)

2000-talet

Bergqvist, Borg, Hasselskog, Hinnerson, von Gegerfelt Kronberg och Samuelsson (2008) påpekar att alla elever i den svenska grundskolan får slöjdundervisning enligt timplanen, som anger att 330 timmar slöjdundervisning ska ingå för varje elev under

grundskoleåren.¹ Lokala beslut om grundskoleåren får ändå fattas, men Bergqvist m. fl. (2008) påpekar dock att det svenska slöjdämnet har ett invecklat förhållande till genus och jämställdhet, för att eleverna nästan alltid möter kvinnliga lärare i textilslöjd och manliga lärare i trä- och metallslöjd. Däremot får alla elever undervisning i båda slöjdarterna under sin tid i grundskolan, och en del skolor i Sverige har börjat med slöjdundervisning utan uppdelning i materialområden. De traditionella slöjdmaterialen textil, trä och metall utökas i dessa skolor med till exempel papper, plast, glas och betong, för att minska förknippningen med manligt och kvinnligt.

Enligt Hasselskog och Johansson (2008) påbörjade Skolverket den omfattande Nationella Utvärderingen, NU-03, med syftet att få en uppfattning om grundskolans utveckling från och med 1990-talet. Utvärderingen visade att många elever i den svenska grundskolan möter slöjdämnet för första gången under årskurs 3. Bergqvist m. fl. (2008) anser att detta är problematiskt eftersom erfarenheterna från förskolans grundläggande slöjdande inte tas till vara när eleverna under de första skolåren inte ges möjlighet att utvecklas i sitt slöjdande. De anser även att den slöjd eleverna möter i årskurs 3 inte alltid förknippas till elevernas erfarenheter och intressen, utan ämnet handlar istället om en oproblematiserad ämnestradition. I början har eleverna textilslöjd och trä- och metallslöjd omväxlande en termin i gången, och från och med årskurs 7 ökar elevernas möjlighet att påverka valet mellan textil- respektive trä- och metallslöjd. Enligt Bergqvist m. fl. (2008) väljer 80 % av flickorna textilslöjd och 80 % av pojkarna väljer trä- och metallslöjd. Utvärderingen NU-03 visar på att slöjdämnet hör till ett av de populäraste ämnen i skolan enligt eleverna.

Borg (2008) nämner att slöjd är ett ämne i grundskolan där både flickor och pojkar tränar problemlösning och kreativt skapande. Detta görs i kontakt med olika material, verktyg och redskap i lokaler som är anpassade för textilslöjd och trä- och metallslöjd. (Hasselskog & Johansson, 2008; Borg, 2008.) Alexandersson och Lanz-Andersson (2008) anser att slöjd stärker elevernas tilltro till den egna förmågan och utvecklar kunskaper som ger beredskap för vardagliga uppgifter. De anser även att etiska, estetiska och funktionella värden har blivit nya områden för slöjdämnet. Slöjd ska dessutom ge kunskaper om miljö- och säkerhetsfrågor. Borg och Lindström (2008) anser att skolslöjden i Sverige är unik på grund av att ämnet lyfter fram

¹ Motsvarande ingår 1125 timmar matematik för varje elev under grundskoleåren (Skolverket, 2011).

personlighetsutvecklande principer såsom skapande, självständighet och självkänsla. Enligt Borg och Lindström fick det svenska slöjdämnet sitt genombrott först efter att skolan tonat ned den yrkestränande och hantverksmässiga avsikten. I stället började skolan betrakta slöjdandet som ett av de främsta medlen i att fostra eleverna till självständiga, tänkande och handlande människor. Slöjden skulle också förmedla en allmän händighet, väcka kärlek till och förståelse för handens arbete.

Borg och Lindström (2008) påpekar att slöjden i de nordiska grannländerna anses mer som ett färdighetsämne med inriktning mot hantverk, konstruktion eller design. I sin rapport som bygger på den nordiska slöjden, anser Nygren-Landgårds (2003) att lärarnas och lärarutbildningens uppfattning av slöjdämnets uppgifter kan tänkas ha stor betydelse för ämnets utveckling och praktiska verklighet. Hennes undersökning visar att de danska och norska informanterna anser att slöjdämnets uppgift är att erbjuda elever allmänbildning och att utveckla deras personlighet. På Island poängteras skapande av intresse för slöjdaktiviteter, samtidigt som de finska och svenska informanterna pekar på att utveckla kreativitet, problemlösningsförmåga och allsidigt tänkande. Enligt Nygren-Landgårds visar undersökningen dock att alla informanter anser att slöjdundervisningen minst av allt innehåller yrkesfärdighet.

Under åren 2013 och 2014 gjorde Skolverket (2015) en nationell ämnesutvärdering av bland annat slöjd i årskurserna 6 och 9. Utvärderingen visar att slöjdämnet har behållit sin status sedan senaste utvärdering NU-03, som ett mycket populärt ämne bland eleverna. Enligt utvärderingen trivs slöjdlärarna med sitt arbete, men samtidigt menar de att arbetsbelastningen gällande arbetet utöver undervisningen är hög. Utvärderingen pekar även på att de delar av slöjdämnets centrala innehåll som är nya i Lgr 11 jämfört med den tidigare läroplanen (Lpo 94) inte är framträdande i undervisningen. I utvärderingen konstateras att undervisningen i slöjd har stort fokus på elevens görande jämfört med lärande, och detta har inte ändrats sedan den förra nationella utvärderingen från 2003.

2.2 Träslöjd

Riksdagen i Sverige beviljade medel för undervisning i träslöjd för folkskolan 1877, men slöjdens ställning som ämne i skolan var ändå länge ifrågasatt. Det var många inom den tidiga folkskollärarkåren som var av den åsikten att slöjdundervisningen inte hade

något med folkupplysning att göra. Kritiken var ganska självfallen eftersom slöjdundervisningen i början huvudsakligen förklarades med ekonomiska synpunkter, främjande av husbehov och husflit. Lärarna i slöjd var hantverkare utan pedagogisk utbildning och idén om en pedagogisk slöjdundervisning var ännu inte så utbredd. Den pedagogik och undervisning som förekom i slutet på 1800-talet var den slöjdpedagogik som utvecklades och tillämpades vid slöjdskolan på Nääs, ledd av Otto Salomon. (Lindström, 2008.)

Lindström (2008) menar att Salomon ansåg att träslöjden var den lämpligaste slöjdarten för uppfostringsändamål. Detta stöds av Thorbjörnsson (1992) som påpekar att vid slöjdskolans start 1872 undervisades det i ett flertal olika hantverk. Enligt Thorbjörnsson (1992) kom Salomon fram till att träslöjden var lämpligast av slöjdarterna eftersom han ansåg att metallslöjden inte tränade det estetiska sinnet tillräckligt. Dessutom ansåg Salomon att barnen smutsade ner sig för mycket i metallslöjden och att de inte hade förmågan att handskas med materialet. Med utgångspunkten i husbehovsslöjdens arbetsdetaljer, analyserade och systematiserade Salomon arbetstekniker som användes, så att de besvarade vad pojkar med olika förkunskaper skulle klara av. Salomon byggde upp en serie med övningar bland annat i täljning, hyvling, sågning, sinkning och gradning. (Lindström, 2008; Thorbjörnsson, 1992.)

Lindström (2008) menar att slöjddämnet uppstod som en gemensam överenskommelse mellan dem som försvarade husbehovsslöjdens estetiska och praktiska värden, och dem som ansåg att folkskolan skulle erbjuda en grundläggande förberedelse för yrkesmässigt hantverksarbete. Han påstår att Näässlöjdens pedagogik tillfredsställde båda gruppernas värden. Lindström påstår vidare att maskinindustrins tillväxt under 1900-talet gjorde att de yrkesmässiga synvinklarna på slöjdundervisningen hamnade alltmer i bakgrunden. Den tekniska och ekonomiska utvecklingen minskade även behovet av att träna speciella färdigheter samt den praktiska betydelsen av slöjdarbete i skolan. Detta resulterade i att estetiken och allmänpedagogiken fick en större betydelse inom slöjddämnet. Från 1950-talet förändrades slöjden gradvis till ett konstnärligt skapande ämne. (Lindström, 2008.)

2.3 Metallslöjd

I början av 1900-talet tillsattes en Folkundervisningskommitté i Sverige som påpekade att utbildningen i andra länder gick mot en inriktning där färdighetsämnen fick en större plats i skolan. Praktiskt taget fick färdighetsämnena under denna tid ökad undervisningstid som resulterade i ett mångsidigare innehåll och utveckling. Kommittén föreslog tre slöjdarter för gossar, dessa var pappslöjd för småbarn därefter träslöjd och när kroppskrafterna ökat skulle metallslöjd införas. Slöjdundervisningen skulle innehålla mindre arbete efter modeller och utvecklingen av barnens självverksamhet betonades mer. (Persson, 2008.)

Folkundervisningskommittén ifrågasatte tanken om att mångsidigt kunnande och praktiskt sinne var förenlig med att begränsa undervisningen till en slöjdart och därför skulle metallslöjd införas som ett led till ökad slöjdprogression. Slöjdsalarna utrustades med städ och hammare och det var även tänkt att eleverna skulle kunna löda och härda. Dessutom fick eleverna slöjda i järn, koppar, bleckplåt och tenn. Metallsløjden krävde att sløjdens konsthantverkliga och tekniska sida fick mötas eftersom skolsløjdens uppgift var att uppfostra i stället för att utbilda eleverna till sløjdidkare. Sløjdlärarnas förmågor och kunskaper prövades också, eftersom undervisningen inte skulle vara bunden till en modellserie och lärarna skulle ha insikter i ämnets grundidé. (Persson, 2008.)

Otto Salomons sløjdskola på Nääs byggde om stall och vagnskjul till skolverkstäder för metallundervisning 1914. Sveriges industri hade som mål att förädla nationens råmaterial trä och järn och industrin ville värva god utbildad arbetskraft. Det låg därför i deras intresse att det i skolan skulle finnas metallsløjden som skolade in eleverna för en framtid inom verkstadsindustrin och 1919 skrevs det i läroplanen att metallsløjden skulle om möjligt anordnas. Enligt Persson (2008) hade John Deweys tankegångar kring skolan inflytande på utformningen av skolkommisionens försöksplan 1946 som kom att legitimera metallsløjden som en hantverklig form i den svenska skolan. Metallsløjden har efter detta funnits med i den obligatoriska sløjdundervisningen vilket Persson kallar för den ”mångsidiga sløjden”, men han påpekar dock att metallsløjden som hantverklig form olyckligtvis är avsidet i skolan. Persson menar att metallsløjden oftast påträffas i ett litet utrymme av sløjdlokaliteterna. (Persson, 2008.)

2.4 Betydelsefulla personer för den svenska slöjdundervisningens utveckling

Detta avsnitt presenterar betydelsefulla personer för den svenska slöjdundervisningens utveckling. Avsnittet börjar med en presentation av historiska personer som på ett märkbart sätt påverkat slöjdundervisningen i Sverige. Efter det presenteras andra personer som efter dessa personers tid kan sägas vara betydelsefulla för det svenska slöjdämnet.

Otto Salomon

Enligt Svensson (2000) kan Otto Salomon (1849–1907) sägas vara Sveriges internationellt sett mest kända pedagog. Salomon grundade i samarbete med sin morbror August Abrahamsson en slöjdskola för pojkar på dennes gods i Nääs 1872 där han fungerade som slöjdskolans föreståndare och ansvarade även för undervisningen i en del teoretiska ämnen. Svensson (2000) konstaterar att Salomon främst var intresserad av slöjdämnets betydelse för barnens utveckling och studerade olika pedagogers skrifter. Salomon inspirerades av den tyska pedagogen Karl Biedermann och den finländska pedagogen Uno Cygneus som var aktiva under senare hälften av 1800-talet. Thorbjörnsson (1992) menar att Cygneus betonade att slöjden i skolan skulle ge allmänbildning istället för yrkesutbildning, och det praktiska arbetet skulle utveckla handafärdighet, moral, vilja och formsinne.

Salomon utvecklade det så kallade Nässystemet som spred sig till flera länder i världen. Hans metodik karaktäriserades av en noggrant genomtänkt och tillämpbar struktur som resulterade i att eleverna skulle kunna arbeta mycket självständigt med ett gott slutresultat av produkterna. Metoden hade sin idé i att eleverna skulle öva in sina färdigheter i en noggrant genomtänkt ordningsföljd, och att de tillverkade användbara produkter. Färdigheterna ingick i en given modellserie som kunde förnyas efter önskemål av elever och lärare. Modellerna introducerades för eleverna som ritningar med beskrivning. När eleverna hade lyckats med en uppgift, fick de en ny uppgift. (Svensson, 2000.)

Svensson (2000) nämner att den första slöjdkursen för folkskollärare startade 1878 på Nääs som senare utvecklades till ett slöjdseminarium med deltagare från många länder i världen. Detta stöds av Thorbjörnsson (2008) som påpekar att de svenska ansatserna för

att få med praktiskt arbete på schemat i folkskolan väckte intresse runt om i världen och att det kom deltagare från ett fyrtiotal länder till Nääs för att under sex veckor tillverka slöjdföremål i trä. Viktigt bland deltagarna var också att få lyssna till Salomons föreläsningar om pedagogikens historia och slöjdens metodik (Thorbjörnsson, 2008).

Otto Salomon grundade sina pedagogiska tankar med inspiration från bland annat Rousseau, Pestalozzi, Fröbel och Cygneus. Thorbjörnsson (1992) menar att Salomon ansåg att skolan var ensidig och teoretisk på hans tid och därför ville han införa mera praktiskt arbete till folkskolan. Detta var dock inte yrkesutbildning, utan en verksamhet som alla unga människor skulle få prova på. Salomon menade att människan inte bara ska utveckla sina intellektuella krafter utan också sina moraliska och fysiska krafter. (Thorbjörnsson, 1992.)

Thorbjörnsson (1992) påpekar att läraren skulle utforma sin slöjdundervisning efter sin egen kunskap och följa grundreglerna som slöjden syftade till. Grundreglerna var bland annat att lära eleven att tycka om praktiskt arbete, att utveckla elevens självverksamhet, att vänja eleven vid hederlighet, ordning, noggrannhet och renlighet. Slöjden skulle också utveckla elevens uppmärksamhet och fostra till flit och uthållighet. Eleven skulle också lära sig att använda verktygen på ett korrekt sätt och utföra goda arbeten. Hartman (2014) poängterar att den pedagogiska slöjdens föregångare såg på slöjden i ett bildningsperspektiv, och skolväsendet hade som uppdrag att bilda hela individen och att utveckla en sund själ i en sund kropp. Han anser att en sådan bildningssyn också skulle kunna gälla idag, även om förutsättningarna att tillämpa den i skolan och samhället har förändrats.

Det system som Salomon skapade var en ganska inrutad modell ämnad att fungera under tiden som ett nytt ämne skulle finna sin plats i skolan. Systemet fungerade under den tjugoåriga genombrottstiden 1880–1900. Efter denna tid var Salomon själv av den åsikten att hans metodik höll på att föråldras. Enligt Thorbjörnsson (1992) konstaterade Salomon att *”Ett dylikt system står för mig ungefär som en gjutform, nödvändig under själva gjutningen, men som bör kastas bort och smulas sönder, sedan denna väl är över och konstverket har fått sin form”*. Salomons idéer och system har varit bortglömda i Sverige under flera årtionden, men de har inte glömts bort utomlands. Salomon nämns bland annat i olika internationella skrifter och böcker som handlar om hantverksundervisning runt om i världen under hela 1900-talet. (Thorbjörnsson, 1992.)

Enligt Svensson (1993) finns det orsak att misstänka att Salomons metoder så småningom blev förbisedda runt om i Sverige under första hälften av 1900-talet. Bland annat i Torpa socken tog specialutbildade slöjdlärare över slöjdundervisningen i vissa skolor. Han menar att de arbetade upp kvalitén till en högre nivå och förbisåg Salomons metod genom att hjälpa eleven i arbetet.

Carl Malmsten

Enligt Svensson (1993) hade Carl Malmsten, som en av Sveriges mest kända möbelarkitekter ett stort intresse för svensk skolslöjd och han kritiserade Näässlöjden. Malmsten medverkade på 1920-talet och på 1940-talet som lärare på Nääs (Svensson, 2000). Malmsten höll en intresseväckande föreläsning om Näässlöjden där han kallade den för en egendomlig åkomma. Detta ledde till en stor pressdebatt. Enligt Svensson (1993) kritiserade Malmsten Näässlöjdens modellserie på grund av dess stela och exakta former. Malmsten ansåg att samarbete mellan teckning och slöjd skulle leda till variationer bland barnens slöjdarbeten, och hans kritik bidrog till att utveckla slöjddämnet ifrån modellserier till ett friare slöjdande för barnen. (Svensson, 1993.)

Hulda Lundin

Hulda Lundin kom som 20-åring till Stockholm från Kristianstad. Hon hade ännu ingen lärarutbildning då hon blev anställd vid Klara folkskola 1867. Hon åkte senare till Tyskland för att studera flickslöjden och hennes karriär fortsatte med att hon blev slöjdinspektris för flickslöjden. År 1882 grundade hon Hulda Lundins Slöjdseminarium, som utbildade lärarinnor i kvinnlig slöjd enligt Stockholmsmetoden fram till 1905. Stockholmsmetoden talade för klassundervisning med syftet att öva hand och öga, stödja ordning och främja självverksamhet. Hon invaldes som första kvinna i centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraryöfning 1896. Lundin lärde sig i Tyskland att organisera undervisningen efter ett system som var likt Otto Salomons idéer gällande träslöjdsundervisningen. (Borg, 1995; Borg, 2008; Nygren-Landgärds, 2003.)

Nutidens betydelsefulla personer för den svenska slöjdundervisningen

Med tanke på nutidens betydelsefulla personer för den svenska slöjden kan följande personer nämnas för att de avlagt doktorsexamen och aktivt bedriver forskning inom området.

Marléne Johansson, FD, är professor i slöjd vid Göteborgs universitet och deltidsanställd som professor i formgivning, kunst og håndverksdidaktikk vid Høgskolen Sørøst-Norge (HSN). Hon är den enda professorn inom slöjdområdet i Sverige. Johansson har ett särskilt forskningsintresse för lärande, interaktion och multimodalitet i slöjdrelaterade verksamheter både i skola och i miljöer utanför skolan. Hon har tidigare varit anställd av Åbo Akademi i Finland som professor i slöjdpedagogik och har handlett ett flertal doktorander i Norden. (Göteborgs universitet, 2017.)

Kajsa Borg, Docent, FD, har varit textillärare, slöjdlärarytbildare och slöjdforskare vid Umeå universitet och Linköpings universitet. Hon har ett särskilt intresse för slöjddämnhistoria, läroplansforskning och bedömningsfrågor. Borg har bland annat skrivit licentiatuppsatsen *Slöjddämnet i förändring 1962–1994* (1995) och doktorsavhandlingen *Slöjddämnet: intryck – uttryck – avtryck* (2001). Hon har handlett slöjddoktorander och genomfört studier samt publicerat vetenskapliga slöjdartiklar. Borg ledde den expertgrupp som hade uppdraget att arbeta med slöjddämnets kursplan till Lgr 11. (Hartman, 2014; Hermansson, 2017.)

Peter Hasselskog, PD, är slöjdforskare, slöjdlärare och lektor vid slöjdlärarytbildningen vid Göteborgs universitet. Han har studerat det slöjdpedagogiska fältet ur många olika perspektiv, och anser att slöjddämnet är ett viktigt ämne för alla elever. Hasselskog riktar sitt forskningsintresse på ämnesdidaktik med fokus på styrdokument, bedömning och betygssättning. Han är speciellt intresserad av slöjdlärarens roll och betydelse för elevernas möjligheter till lärande. Hasselskogs doktorsavhandling *Slöjdlärares förhållningssätt i undervisningen* (2010) handlar om lärarens agerande och dess betydelse för vad och hur eleverna ges möjlighet att lära. Han har haft många uppdrag för Skolverket med nationella ämnesutvärderingar, nationellt kursplanearbete och olika typer av stödmaterial kring bedömning samt betygssättning. (Hartman, 2014; Göteborgs universitet, 2017.)

Annelie Holmberg, FD, har varit lektor i textilslöjd och tidigare arbetat som konstvävare på Handarbetets Vänner. Hon har genom sin bakgrund som textillärare ett stort intresse för slöjd och lärande av praktisk kunskap. I forskningen har hon främst fokuserat på lärande av praktiska kompetenser. I dagsläget är Holmberg anställd som universitetslektor i textilvetenskap vid Uppsala universitet. Hon är verksam som post doc forskare med ämnet Hantverkarna vid Handarbetets vänner med syftet att synliggöra hantverkarnas kompetens och lärande. (Hartman, 2014; Uppsala universitet, 2017.)

Erik Sigurdsson, PD, är slöjdlärare och slöjdforskare vid Umeå universitet. Hans forskning baserar sig på genusteori och riktas mot skolämnet slöjd. Eftersom slöjd är av tradition ett könsuppdelat ämne, är Sigurdssons mål är att genomföra kvalitativa studier av hur elevernas motivation påverkas av uppdelningen. Sigurdsson har skrivit doktorsavhandlingen *Det sitter i väggarna: en studie av trä- och metallslöjdsalens materialitet, maskulinitet och förkroppsliganden* (2014). (Umeå universitet, 2017.)

3 Slöjdläroarutbildning och slöjdforskning i Sverige

Detta kapitel börjar med en diskussion om slöjdläroarutbildningen i Sverige genom att följa slöjdläroarutbildningens utveckling med fokus på nuläget. I kapitlet diskuteras även slöjdpedagogiken som vetenskapsområde och orsaker till den svenska slöjdläroarutbildningens situation idag. Efter detta följer en beskrivning av slöjdforskningen i Sverige. Texten innehåller även inslag av den finländska slöjdforskningen, eftersom Finland är ett föregångsland inom slöjdforskning i Norden och flera svenska forskare har fått sin doktorsexamen i Finland. Kapitlet beskriver även det nordiska samarbetet inom slöjduvecklingen, eftersom de nordiska länderna har ett gott samarbete inom slöjdämnet. Avslutningsvis diskuteras kritiken mot slöjdämnet i Sverige.

3.1 Slöjdläroarutbildningens utveckling

Enligt Hartman (2005) har slöjdämnetts inriktning skiftat från en tid till en annan och därför har även slöjdläroarutbildningen i Sverige skiftat med tiden. Hartman urskiljer fyra stadier i denna utveckling. Under det första stadiet med årtiondena runt 1860-talet präglades slöjdundervisningen av filantropiska syften. Då gällde det att lära barn att slöjda, så att de kunde bidra till att förbättra hemmens försörjningsförmåga och hygienstandard. Under denna tidsperiod var det oftast hantverkare som efter en kort utbildning fungerade som lärare i slöjden. (Hartman, 2005.)

Det andra stadiet från 1880-talet och femtio år framåt beskriver Hartman (2005) som den svenska skolslöjdens höjdpunkt, då slöjden i Sverige gavs en formalpedagogisk funktion. Då skulle barnen lära sig att slöjda för att det ansågs nyttigt för bildningen. Det ansågs även viktigt att lära sig att tycka om kroppsarbete och vänja sig vid renlighet, noggrannhet och hederlighet, menar Hartman.

Under det tredje stadiet från och med 1930-talet betonades färdighetsträning i slöjdundervisningen. Då skulle eleverna få lära sig elementära hantverkstekniker som skulle träna deras händighet. Under denna tid blev det också vanligt med särskilda lärare i trä- och metallslöjd och syslöjd. (Hartman, 2005.)

Under det fjärde stadiet på 1960-talet när grundskolan genomfördes inriktades skolslöjden på skapande verksamhet. Syftet med undervisningen var att väcka elevernas intresse för personliga uttryck i de material som de arbetade med. Från och med denna tid togs slöjdundervisningen över av ämneslärare i textilslöjd eller trä- och metallslöjd. (Hartman, 2005.)

Enligt Hartman (2005) förändrades skolslöjden betydligt i och med grundskolans införande i Sverige 1962. Då togs till exempel könsuppdelningen bort så att alla elever fick ta del av båda slöjdarterna, men lärarutbildningen förblev ändå särskilt inriktad på textilslöjd eller trä- och metallslöjd. Slöjdlärarutbildningen i Sverige förlorade sin seminarieform i samband med högskolereformen 1977 då utbildningen infogades i högskoleorganisationen. (Hartman, 2005). Enligt Borg (2007) eftersträvades en kvalitetshöjning av lärarutbildningen i och med förflyttningen till högskolenivå. Hartman (2005) påpekar dock att mötet mellan de akademiska traditionerna och den svenska slöjdkulturen var komplicerad, eftersom de akademiska föregångarna hade svårt att förstå lärare som företrädde praktisk kunskap.

Fastän högskolereformen i Sverige hade för avsikt att korsbefrukta den akademiska traditionen med nya utbildningar och deras praktikgrundade kunskap, konstaterar Hartman (2005) att de akademiska kunskaperna fått tolkningsföreträde. Han betonar även att det inte fanns en tillräcklig förståelse för den pedagogiska slöjden i akademiska sammanhang eftersom akademiska examina betydde mer än långt utvecklat hantverkskunnande. Detta ledde till att lärarutbildarna i slöjdämnet fick skaffa sig traditionella akademiska examina för att uppfylla kompetenskraven, menar Hartman. Nygren-Landgårds (2003) diskuterar den akademiska synen på slöjduitbildning genom att påpeka att den grundar sig på tankar kring slöjdpedagogik som akademisk disciplin i relation till forskning i allmänhet. Hon påpekar även att slöjdundervisningens innehåll bör grundas på vetenskaplig kunskap och att det behövs mera forskning inom vetenskapsområdet. När slöjdläraren kan reflektera kring sitt undervisningsämne utgående från ett akademiskt tankesätt höjs också slöjdämnets status. Därför menar Nygren-Landgårds (2003) att forskningsbaserad slöjdekunskap och en akademiserad slöjdlärarutbildning är viktig för slöjdens utveckling och överlevnad i skolan.

Nygren-Landgårds (2005) konstaterar att när styrningen av det pedagogiska arbetet inom utbildningssystemet decentraliseras, överförs det pedagogiska ansvaret till den enskilda läraren. I och med detta har lärarutbildningen en avgörande roll gällande den

kunskap som ges till lärarstudenterna inför deras kommande undervisningsarbete, eftersom lärare bör ha en egen pedagogisk vision om vilken kunskap och färdigheter människorna är i behov av i framtiden. Hon menar att lärarutbildningen bör hjälpa studenterna att bilda sig en egen ideologi om utbildning och slöjd. Annars finns det risk för att lärarnas undervisningsarbete enbart grundar sig på deras egna erfarenheter, värderingar, tro och normer. Nygren-Landgärds (2005) anser att slöjdlärarutbildningen ska utbilda kunniga lärare och frambringa forskningsresultat som införlivas i undervisningen. På detta sätt kan lärarutbildningen erbjuda en utbildning som är förknippad med utvecklingen av samhället. Enligt Borg (2007) har det varit problematiskt att få igång slöjdanknuten forskning i Sverige eftersom ämnet inte haft ett vetenskapsområde att anknyta till, men under 2000-talet har några slöjdinriktade doktorander börjat sin utbildning och fått sin examen.

Enligt Dziedinas (2016) artikel i lärarförbundets tidning *Uttryck* forskas det olika mycket om de estetiska ämnena i Sverige. För slöjdamnets del anser hon att en av orsakerna till forskningsbristen är att ämnet under många år saknat en egen forskningsinriktning vid universiteten. Stina Wikberg konstaterar i samma artikel att det under de senaste åren ändå skett en viss förändring. Med detta syftar hon på etableringen av forskningsinriktningen pedagogiskt arbete, med antagningskraven lärarexamen, en vetenskaplig uppsats, minst 2-årig yrkeserfarenhet och en forskningsplan. Enligt Wikberg är syftet med pedagogiskt arbete att stärka lärarutbildningens forskningsanknytning och att skapa förutsättningar för lärare att undervisa på vetenskaplig grund. Wikberg anser att den beprövade erfarenheten är väl förankrad inom de estetiska ämnena, men den vetenskapliga grunden måste bli starkare. Hon påpekar också att forskning inom de estetiska ämnena kan uppmärksamma andra dimensioner av kunskap och lärande i skolan, än traditionell pedagogisk forskning. I samma artikel påstår Erik Sigurdson, att fastän det finns ämnesdidaktisk forskning betyder det inte att lärarna automatiskt stödjer sin undervisning på den. För att veta hur det förhåller sig behövs forskning.

3.2 Slöjdlärarutbildningens nuläge i Sverige

På Lärarförbundets nätpublicerade tidsskrift, *Slöjdforum*, påpekade Åsa Rehnström (2011) i sin artikel att slöjdamnet befinner sig i ett svårt läge som riskerar att bli

allvarligt om inget görs åt detta. Enligt Rehnström utexaminerades varje år på 2000-talet endast 75–100 slöjdlärare i Sverige. Detta motsvarade inte de många pensionsavgångarna i landet. Därför krävs en ökning av antalet sökande till slöjdläraryrket. Bergqvist m. fl. (2008) menar att av ungefär 6 000 tjänster i grundskolans slöjdämne besitts cirka en tredjedel av lärare som inte har en slöjdläraryrket. Rehnström menar att det krävs en ökning av den allmänna acceptansen av läraryrket i Sverige för att ändra på utvecklingen och för att göra slöjdläraryrket mer lockande. Enligt Rehnström påpekar Hasselskog att det även skulle finnas skäl att fördela slöjdläraryrket över hela Sverige. I nuläget finns slöjdläraryrket i Göteborg, Linköping, Umeå och Stockholm.

Borg (2007) nämner att fram till 2000-talet fanns den så kallade 3-åriga ämnesutbildningen i slöjd som gav behörigheten att undervisa i både grund- och gymnasieskolan. Under samma tid fanns det även en 4-årig utbildning för textil- eller trä- och metallslöjd samt ett annat ämne med inriktning på undervisning för årskurserna 4–9. Borg nämner även att utredningsarbetet kring en förnyad läraryrket utbildning påbörjades 2002 med syftet att starta ett gemensamt läraryrket program för alla läraryrket utbildningar. Utbildningen innehöll en för alla gemensam del, det så kallade allmänna utbildningsområdet, och utöver detta studeras separata ämnen.

I en artikel i Lärarnas Riksförbunds tidning, *Skolvärlden* (2013), konstateras att slöjdläraryrket utbildningen inte lockar tillräckligt med sökande och en av orsakerna anses vara läraryrket utbildningen som förändrades 2011. På den nya läraryrket utbildningen ska studenterna välja tre ämnen för att bli behöriga ämneslärare i årskurserna 7–9 samtidigt som urvalet av ämneskombinationer för slöjd har minskats. I artikeln konstateras även att slöjd inte är ett valbart ämne för läraryrket studenterna med inriktningen på årskurserna 1–6. Detta gäller i tre av de fyra högskolor som erbjuder slöjdinriktning i Sverige. I samma artikel påpekar Peter Hasselskog att detta leder till att de som vill undervisa för de lägre årskurserna blir tvungna att studera slöjd och två andra ämnen på ämneslärarprogrammet för årskurserna 7–9 som ger behörighet för årskurserna 1–9 i praktisk-estetiska ämnen.

Borg (2016) påpekar att det akademiska innehållet och kravet att kombinera slöjd med ett eller två ämnen 2011 därutöver resulterade i att det blev mindre tid för slöjdämnesstudier. På samma gång minskade även de obligatoriska förkunskapskraven på hantverksskunnande. Borg (2016) menar att om den tidigare obligatoriska

förutbildningen räknas in i utbildningen som en del av tiden som krävs av slöjdstudier, har utbildningstiden inte ändrats avsevärt. Den totala minimitiden för ämnesstudier i slöjd har minskat med mer än 75 procent från 1970-talet till 2000-talet, enligt Borg. Minskningen är från 3,5 år för textilslöjd och från 4,5 år för trä- och metallslöjd till cirka 1 år. Förutom detta kommer den splittring av lärarutbildning i slöjd för årskurserna 1–3, 4–6 och 7–9 som inträffade efter 2011, när 1–1,5 termins studier i obestämda materialområden i slöjd räcker för att Skolverket ska ge behörighet för de lägre årskurserna. Borg (2016) konstaterar att en minskning från 3,5 års studier bara inom det textila området till 1,5 års studier i både textil-, trä- och metallmaterial och tekniker inte ger samma ämnesbredd som tidigare.

Enligt Borg (2016) har universiteten i Sverige var för sig kunnat besluta om att minska eller lägga ned utbildningen för lärare i slöjd, för att alternativt satsa på andra utbildningar. Hon anser att oberoende av välmotiverade framtidsutsikter gällande samhällsbehovet av minst 250 nya slöjdlärare per år under perioden 2008–2012 slutförde bara 85 studenter sin utbildning 2009, och riktningen är sjunkande. Borg (2016) menar att kontrasten till detta är ett högt antal sökande till distanskurser i slöjd som pekar på att intresse för och behov av slöjdlärarutbildning finns, även om programutbildningarna inte lockar sökande. Enligt henne fanns det fram till mitten av 1990-talet institutioner för slöjd och textilvetenskap vid universiteten i Göteborg, Linköping, Umeå och Uppsala. Detta medförde att det fanns prefekter och rektorer som planerade och påverkade beslut inom fakulteterna, men 2014 fanns det ingen prefekt med slöjddkompetens i något av Sveriges universitet. Borg (2016) påstår att universiteten eftertraktat större administrativa enheter som har lett till att det blivit mycket svårare för små slöjdavdelningar att resonera kring utbildningsvolym, lokaler, resurser och doktorandtjänster i Sverige.

3.3 Ämneslärarprogrammen i slöjd år 2016

I det följande kommer de svenska universitet som i nuläget anordnar ämneslärarprogrammen i slöjd att presenteras.

Idag erbjuder Göteborgs universitet ämneslärarprogrammen med inriktning mot arbete i grundskolans årskurs 7–9 i både textilslöjd och trä- och metallslöjd, kombinerat med 1–2 andra ämnen. Studierna innehåller 270 högskolepoäng som motsvarar 4,5 års studier,

och ger behörigheten att undervisa i andra årskurser än dem som inriktningen är avsedd för. Idag erbjuder även Linköpings universitet ämneslärarprogrammet i årskurs 7–9 i både textilslöjd och trä- och metallslöjd, kombinerat med 1–2 andra ämnen. Studierna innehåller 270 högskolepoäng och med ämneslärarbehörighet från Linköpings universitet har läraren också möjlighet att arbeta inom sina ämnen i årskurs 4–6. (Göteborgs universitet, 2017; Linköpings universitet, 2016.)

Umeå universitet erbjuder distanskurser i textilslöjd och trä- och metallslöjd för grundskolans lägre årskurser. Från och med hösten 2017 erbjuder Umeå universitet även ämneslärarprogrammet i årskurserna 7–9 i textilslöjd och trä- och metallslöjd som innehåller 270 högskolepoäng kombinerat med bildämnet. Enligt Lärarnas Riksförbunds tidning, *Skolvärlden*, är distansutbildningarna i Umeå uppskattade bland lärare som redan undervisar i slöjd, men vill ha en formell behörighet. (Umeå universitet, 2016; Skolvärlden, 2013.)

Konstfacket i Stockholm erbjuder ämneslärarprogrammet i slöjd kombinerat med bildämnet med inriktning mot grundskolans årskurs 7–9 som består av 270 högskolepoäng. Behörigheten ger också möjlighet att undervisa i de lägre årskurserna i slöjd och bildämnet. I Lärarnas Riksförbunds tidning, *Skolvärlden*, påpekas att slöjdlärarytbildningarnas struktur skiljer sig mycket från varandra. Till exempel i Göteborg innehåller studierna 90 poäng slöjd i både mjuka och hårda material, men på de övriga universiteten är utbildningen uppdelad. I Stockholm, Linköping och Umeå studeras det 90 poäng textilslöjd respektive trä- och metallslöjd. Studenter som väljer att undervisa i hela slöjdämnet måste avlägga 150 poäng medräknat examensarbete. (Konstfack, 2016; Skolvärlden, 2013.)

3.4 Slöjdforskning i Sverige

Borg (1995) nämner att forskarnas intresse i Sverige inte har riktats mot slöjdämnet i någon högre grad, varken nationellt eller internationellt. Men inom slöjdforskningens område har Finland varit ett föregångsland där Helsingfors universitet inrättade en professur i textillära 1982. Enligt Johansson och Lindfors (2008) har egna forskningsdiscipliner, professorer och forskare i Finland medverkat till att studenterna erbjudits en hög vetenskaplig nivå på studierna under hela utbildningstiden. I Finland krävs en magisterexamen av lärare för att kunna få en fast tjänst i en skola. Enligt Borg

(1995) är den forskning som bedrivits i Finland mest grundforskning, därför är det möjligt att se på forskningsresultaten också i svenska förhållanden.

Borg (1995) konstaterar att det har förekommit en del forsknings- och utvecklingsarbete inom slöjdområdet i Sverige, men på en tillämpad nivå. På 1970- och 1980 -talet drev Pedagogiska institutionen vid Linköpings universitet olika projekt som innebar fältanknutna studier som resulterade i ett antal rapporter. Borg (2001) menar att resultatet av de fältanknutna studierna visade på att lärarna hade olika uppfattningar om mål, metoder och arbetsformer i slöjdundervisningen. Det uttrycktes därför en önskan om fortsatt diskussion om slöjdens roll och möjligheter inom skolan. Det dröjde fram till 1991 innan följande projekt berörde slöjdämnet i Sverige (Borg, 2001). Då startade Skolverket, Nationella Utvärderingen (NU) som berörde alla ämnen. Utvärderingen av slöjdämnet redovisades i tre rapporter som visade att slöjdundervisningen var av komplex karaktär, och att graden av elevmedverkan i undervisningen hade en positiv inverkan på eleverna. Borg (2001) menar att flera studier av slöjdämnets läroplanstexter har gjorts sedan dess, med olika syften.

Johansson (2002) anser att slöjdområdet i Sverige är ett komplicerat och outforskat fält. Hon påpekar att vetenskapsområdet slöjd saknar en vetenskaplig tradition, som leder till att ämnet sällan är med i den offentliga diskussionen. Detta stöds av Bergqvist m. fl. (2008), som konstaterar att det varit komplicerat att få igång slöjdforskning i Sverige på grund av att slöjd inte är ett erkänt vetenskapsområde, och även för att slöjdområdet saknar egna professorer i Sverige.

Enligt Johansson (2002) har största delen av den svenska slöjdforskningen utförts av personer som inte har sin grundutbildning inom slöjdområdet, och forskningen har mest handlat om slöjdämnet och lärarutbildningen. Borg (2016) konstaterar att det trots problem med handledarkompetens och resursbrister har publicerats åtminstone 20 avhandlingar i Sverige med slöjdinriktning under de senaste 20 åren. Enligt lärarförbundets tidning, *Uttryck* (2016), har det under åren 2006–2016 producerats 6 stycken doktorsavhandlingar inom slöjdämnet i Sverige, och då är även de avhandlingar som avlagts vid Åbo Akademi i Finland inräknade. Bergqvist m. fl. (2008) anser att slöjdämnet i framtiden måste bygga på forskningsbaserad teoribildning, om betydelsen av barnens utforskning, experimenterande och skapande i olika material. De betonar att framtidens forskning bör tydliggöra hur den lärande konstruerar sin kunskap genom egen aktivitet, och vad som är utvecklande i slöjdundervisningen. Slöjdlärarna bör även

bli mera medvetna om grunderna för sina val av uppgifter och arbetsmetoder i slöjdundervisningen. Detta stöds av Porko-Hudd, Sjöberg och Sunngren (2015) som anser att lärarna i slöjd ofta har svårt att peka på kunskapen som de ska lära med slöjden. De anser även att det är viktigt att slöjddämnet inte är ett ämne som skapar ett roligt avbrott i skoldagen. Slöjddämnet har enligt dem ett undervisningsinnehåll precis som alla andra ämnen i skolan. Innehållet anger ramarna för verksamheten, och målen för elevernas lärande.

I Norden funger organisationen *Nordiskt forum för forskning och utvecklingsarbete inom utbildning i slöjd* (NordFo), som stöder forsknings- och kunskapsutbyte mellan de nordiska länderna. Organisationen har medlemmar från universitet och lärarutbildningsinstitutioner över hela Norden som träffas regelbundet till konferenser och symposier. (Borg, 1995; Johansson & Lindfors, 2008.) Förutom den slöjdforskning som bedrivs i Sverige finns ett slöjdpedagogiskt resurscenter vid Åbo Akademi i Finland som verkar på nordisk basis. Utöver bidrag till slöjdpedagogisk forskning och nya forskningssamarbeten är avsikten med centrat att erbjuda möjligheter för examina på magister- och doktorsnivå. (Johansson, 2008.) Sjöberg (2009) nämner att genom organisationen NordFo och det nordiska resurscentret har forskarkollegiet blivit nordiskt. Enligt henne är samarbetet mellan länderna kraftigt. Utvecklingen av undervisningen och lärarutbildningen utspelas ur en nordisk synvinkel.

3.5 Kritik mot ämnet

I det följande diskuteras slöjddämnets ställning i den svenska grundskolan, på grund av att ämnet har väckt en stor uppmärksamhet under 2016. Slöjddämnet har varit utsatt för kritik en längre tid, och en artikel av Marteus i Expressen 2016 orsakade en stor slöjddebatt i Sverige. Detta ledde till mycket diskussioner i sociala medier. I detta avsnitt presenteras även andra debatter och åsikter som berör skolslöjden.

I en artikel i tidningen Expressen "Hur många smörknivar tål Sverige?" är reportern Marteus (2016) av den åsikten att det är dags att dra ner på slöjden i den svenska skolan. Marteus ifrågasätter slöjddämnets existens i skolan genom att påstå att den är ålderdomlig och att de flesta elever börjar slöjda i årskurs 3 tills de har snidat eller sytt till sig ett slutbetyg i årskurs 9. Hon undrar om detta verkligen är nödvändigt med tanke på att eleverna har sjutton skolämnen att hålla reda på. Marteus menar att

slöjdblogikatoriet skulle kunna tas bort åtminstone på högstadiet, för att det hela tiden kommer krav på nya moderna ämnen. Hon påstår att bland många argument för praktiska ämnen i grundskolan är det vanligaste argumentet, att de passar för de elever som är praktiskt lagda. Om det var självklart att unga i Sverige har stor nytta av trä- och slöjd, skulle slöjden inte behöva motiveras så mycket. Marteus konstaterar dock att ingen kunskap är meningslös. Att skapa med händerna är givande och viktigt, men det vore viktigt att resonera kring slöjden speciellt på högstadiet, för att eleverna skulle få ett vitsord mindre att stressa inför, och skolorna skulle dessutom kunna dra ner på slöjdlärartjänsterna. Till sist konstaterar Marteus att Sverige står inför en tid med ökande elevkullar och växande lärarbrist, därför gäller det att prioritera och prioritera bort ämnen.

I TV-programmet, *Skolfront*, diskuterades under senvintern 2008, om slöjdämnet är befogat eller föråldrat i dagens samhälle, där datorer spelar en stor roll i alla människors liv (Borg, 2008). Borg poängterar att synpunkterna i TV-programmet visar på bland annat två vanliga föreställningar om slöjd. Dels att slöjdföremålen i sig ses som själva ämnesinnehållet, dels att kunskaper som slöjd representerar lätt kan underskattas. Porko-Hudd m. fl. (2015) menar att det säkert går bra att klara sig i livet utan att behärska ämnesteknologin i tillverkningen av slöjdföremål, men däremot frågar de om det går att klara sig i livet utan de personlighetsbefrämjande egenskaperna som slöjden betonar. Slöjdämnet har motiverats på olika sätt genom åren, men enligt Borg (2008) har ämnet varit unikt på grund av att det redan i etableringsperioden har tagit fasta på hela människan. Porko-Hudd m. fl. (2015) konstaterar att det kanske är på tiden att börja tro på det som många undersökningar visar, nämligen att människor mår bättre och därmed bättre kan hantera stress när de kan skapa med händerna.

Slöjd utvecklar många färdigheter, såsom kreativitet, planeringsförmåga, flexibilitet, organiseringsförmåga, initiativtagande, företagsamhet, självständigt arbete, samarbetsförmåga, uthållighet, snabbhet, handlag, fingerfärdighet, precision, problemlösningsförmåga, tredimensionell rumsuppfattning, stresshantering och utvärderingsförmåga. Eleverna kan tillämpa sina kunskaper som är inhämtade från andra ämnen på ett naturligt och konkret sätt i slöjden. Egenskaperna som slöjd utvecklar är viktiga för människan oberoende studieinriktning eller yrke i framtiden. På grund av detta har slöjden en berättigad position i den allmänbildande grundläggande utbildningen. Tillämpningen av andra ämnen med slöjd fungerar som stöd i inläringen.

Exempelvis kan eleverna genom slöjd få övning i att mäta, beräkna och använda de olika räknesätten de lärt sig i matematik. Andra läroämnena kan också tillämpas med slöjd, såsom bildkonst som bidrar med kunskaper och färdigheter som återfinns i slöjden genom till exempel visualisering av en idé i formgivnings- och planeringsskedet. Modersmål och språk kan övas i slöjdundervisningen genom att läsa, tolka och skriva arbetsbeskrivningar. Även biologin blir aktuell i slöjden då eleverna studerar olika träslag. (Porko-Hudd m. fl., 2015.)

Hasselskog och Johansson (2008) påstår att attityden till slöjddämnet överlag är problematiskt. De menar att det är ett problem att slöjddämnets kunskapskvaliteter inte är allmänt kända, och att dessa behöver överbryggas innan slöjddämnet kan bli en uppmärksam resurs i skolan. Enligt Hasselskog och Johansson (2008) finns det flera kunskapskvaliteter som nyttjas, medan andra förblir outnyttjade. De anser att elever och lärare behöver prata mera om kunskaperna som slöjden utvecklar, för att få ett synligt lärande genom görande. Om detta inte observeras riskerar slöjddämnet att bli ett så kallat "hjälpämne" av pysselkaraktär, allt efter att utvecklingen i grundskolan går mot ökande ämnesövergripande verksamhet. Hasselskog och Johansson (2008) anser att oavsett om eleverna i slöjden arbetar mot mål i slöjdens kursplan och läroplanen upplever elever och föräldrar att kunskaperna inte är nödvändiga för utveckling och lärande. Därför anser de att det är viktigt att elever, lärare och föräldrar blir medvetna om slöjddämnets bidrag i grundskolan.

Enligt Rehnström (2011) påpekar Hasselskog att tiden är inne för marknadsföring, och att slöjdlärare måste motverka en ensidig och föråldrad bild av slöjdundervisningen. Han menar att det måste visas på slöjddämnets potential. Att det är identitetsskapande, personlighetsutvecklande, och att det ger viktiga kompetenser som inte bara handlar om hantverkskunnande. Detta stöds av Johansson (2008) som poängterar att slöjddämnets kunskapskvaliteter inte är tillräckligt uppmärksammade, varken i slöjdsalarna eller utanför skolan. Hon anser att vissa skolämnen har självklara positiva värderingar, medan andra kunskapsområden inte ifrågasätts tillräckligt i politiska och byråkratiska sammanhang. Eftersom samhället förändras snabbt är det en utmaning för alla som arbetar med barn och slöjd, att tydliggöra och öka medvetenheten om slöjddämnets gynnsamma potential, menar Johansson (2008).

Enligt Rehnström (2011) menar Hasselskog att slöjdens framtid finns i entreprenörskap. Enligt *Ifous* (Innovation, forskning, och utveckling i skola och förskola) rapport om

entreprenöriellt lärande (2016), har regeringen i Sverige sedan 2009 haft som plan att entreprenörskap ska löpa som en röd tråd genom utbildningssystemet. Orsaken till detta är de märkbara förändringarna som skett i samhället under 1900-talet, och som lett till större krav på människornas engagemang till ett livslångt lärande. I rapporten påpekas att utvecklingen av elevers entreprenörskap i skolan är en resurs för att de ska kunna möta de ekonomiska, sociala och miljömässiga prövningar som världen står inför.

Elo (2015) menar att slöjdämnet har goda förutsättningar att utveckla elevers entreprenörskap. Han påpekar dock att utvecklingen av entreprenörskap inte är utmärkande för slöjdämnet, utan yppar sig som en ämnesöverskridande målsättning för den grundläggande utbildningen. I en ämnesfokuserad skolstruktur och kultur är utvecklingen av elevers entreprenörskap en gemensam uppgift för alla lärare (Elo, 2015). Enligt Skolverket (2017) handlar entreprenörskap i skolan om att stimulera elevernas kreativitet, nyfikenhet och självförtroende samt viljan att pröva och omsätta nya idéer i handling. Skolan ska utveckla elevers kunskaper som främjar företagande och innovationstänkande (Skolverket, 2017).

Digital kompetens blir allt viktigare i dagens samhälle. Eleverna ska lära sig att använda digital teknik och förstå hur detta påverkar dem samtidigt som de lär sig hur de själva kan påverka digital teknik. Forskning pekar på att barn och ungdomar ofta är kreativa och använder tekniken på innovativa sätt. De lär sig fort att ta tillvara den nya tekniken och göra den till en naturlig del av vardagen. (Skolverket, 2016.)

Skolan bör se till barnens behov och uppmuntra till ett nyfiket kunskapssökande som stimulerar till vidare studier. Barnen bör stimuleras och utvecklas genom varierande upplevelser. Detta kräver ett nytt tänkande av föräldrar, lärare, lärarutbildare och beslutsfattare. (Borg, 1995.) Detta stöds av Rehnström (2011) som påpekar att Hasselskog menar att de som jobbar med slöjd har varit för dåliga på att framföra varför ämnet behövs. Rehnström (2011) menar att studier visar att exempelvis föräldrar ser slöjd som ett positivt avbrott från annat skolarbete, och att slöjdämnet går ut på att lära eleverna slöjdtekniker. Enligt Rehnström (2011) menar Hasselskog också att de flesta förknippar slöjd med kunskaper som handlar om teknik- och materialkunnande, medan kunskaper i slöjd handlar om själva arbetsprocessen. Dessutom menar han att slöjd handlar om hur olika beslut får olika konsekvenser, att lära sig att göra rätt saker i rätt ordning, och att hitta kreativa och konstruktiva lösningar. Till sist finns de praktiska färdigheterna som eleverna får genom slöjd (Rehnström, 2011).

Johansson (2008) konstaterar att slöjdämnets traditioner med kopplingar till hantverksyrken gör att andra kunskapsområden ignoreras, då det talas om slöjdämnets plats i skolan. Hon påpekar dock att det är viktigt med kunskaper för traditionella hantverksyrken, eftersom det är sannolikt att vilken yrkeskategori som helst använder flera av de kunskaper som slöjdämnet utvecklar. Enligt Johansson (2008) är det inte förutbestämt var och när i livet människan förvärvar och använder kunskap, men skolan bör medverka i att barnen har möjlighet att utvecklas på ett mångsidigt sätt. Hon poängterar att fastän eleverna har positiva upplevelser av skolslöjd, är ämnets dilemma den okunskap som råder gällande det som är möjligt att lära eleverna genom slöjd. Slöjdämnet står för ett ständigt aktuellt kunskapsområde i skolan och slöjd är modernare än någonsin (Johansson, 2008).

4 Styrdokument

Detta kapitel börjar med en allmän beskrivning av skolans styrning, därefter följer en allmän diskussion om läroplanerna i Sverige. Efter detta behandlas tolkningen av läroplanen och en kort presentation över de svenska läroplanerna från och med 1962 till 2011. För att läsaren ska få en bild av det mest centrala i läroplanerna och det mest centrala för slöjdämnet. Till sist ges en kort beskrivning av timplanen för slöjdämnet.

4.1 Svenska läroplaner

Verksamheten i skolan styrs av olika styrdokument, såsom skollagen, förordningar, läroplanen och kursplanerna. Dessa är bindande och ska följas av skolan. Skolans verksamhet omfattas även av arbetsmiljölagen och diskrimineringslagen. *Skolverket* ger allmänna råd till hur skolans författningar kan tillämpas. Skollagen besluts av riksdagen som bestämmer skolplikten och organiseringen av skolan samt hur skolans verksamhet ska utformas. Läroplanen är en förordning publicerad av regeringen som beskriver skolverksamhetens värdegrund, uppdrag, mål och riktlinjer. Kursplanerna är tänkta att komplettera läroplanen genom att ange målen för undervisningen i varje ämne. (Lärarnas Riksförbund, 2016.)

Den första läroplanen för den svenska grundskolan utkom 1962 (Lgr 62). Läroplanen var ett omfattande dokument som presenterade en sammanhållen grundläggande utbildning. Det sista skolåret var uppdelat på nio linjer som innehöll allmänna ämnen och yrkesämnen. År 1969 gjordes en reviderad version av den första läroplanen. Ett begrepp i dokumentet var ”eleven i centrum”, och skolans koppling till samhället betonades mer än tidigare. Texterna innehöll ungefär samma formuleringar som den förra läroplanen, med den skillnaden att den innehöll en gemensam text för hela slöjdämnet. (Borg, 1995.)

År 1980 fastställde den moderata utbildningsministern Britt Mogård läroplanen, Lgr 80, som påbörjats av en socialdemokratisk företrädare. I förarbetet med denna läroplan tillsattes en arbetsgrupp som hade till uppgift att utreda relationen mellan slöjd och

teknik. Förarbetet var inspirerat av internationella idéströmningar, men arbetsgruppen bestämde ändå att slöjddämnet skulle kvarstå med sitt ursprungliga syfte. (Borg, 1995.)

År 1990 inledde dåvarande socialdemokratiska utbildningsministern, Göran Persson jobbet med en ny läroplan för grundskolan, Lpo 94. Riksdagen fattade beslut om läroplanen våren 1994. Samhällsförändringen hade blivit snabbare och besluten decentraliserades, och kommunerna fick ett betydligt större ansvar för skolan. Därför behövdes nya styrdokument. (Borg, 1995.)

År 2011 utkom den nu gällande läroplanen, Lgr 11. I läroplanen anges ett centralt innehåll för varje skolämne, och i det centrala innehållet finns de ämnesspecifika delarna för undervisningen beskrivet. I denna läroplan skiljer sig slöjddämnets kursplan mycket från den tidigare kursplanen Lpo 94. (Nationella Utvärderingen, 2013.) I avsnittet, Läroplan för grundskolan 2011 (s. 35–36) i denna avhandling, följer en noggrannare beskrivning om detta med fokus på slöjddämnet.

Hartman (2014) anser att Sverige följer den internationella riktningen, genom att frångå den progressiva och den nyhumanistiska utbildningsidealen, där eleverna skulle utvecklas med stöd av alla skolans aktiviteter och ämnen. Skolan riktar sin undervisning mot samhällets behov och individens möjligheter att själv välja den effektivaste vägen för att klara sig i konkurrensen. Hartman menar att politikerna i Sverige väljer att effektivisera utbildningen genom att prioritera teoretiska ämnen och genom att satsa på målstyrning samt betygsättning. Detta leder enligt Hartman (2014) till minskande resurser och intresse för bland annat slöjddämnet, som klumpas ihop under rubriker som praktiska eller estetiska ämnen.

4.2 Tolkning av läroplanen

Den värld människorna lever i kan antas existera delvis oberoende av dem själva, och delvis formad av dem själva, på ett sätt som påverkas av hur de uppfattar omvärlden. Denna omvärldsuppfattning är starkt formad av undervisningen i skolan. Att studera läroplansteori är ett sätt att kunna förstå vad andra har föreskrivit som lärostoff för människor (Linde, 2009). Borg (1999) menar att varje system, varje grupp och varje individ bygger upp sin egen sociala verklighet som påverkas av de omständigheter som individen lever under. Med andra ord omtolkas läroplanstexterna på lägre nivåer och till

slut är det läraren som står för tolkningen och bildar grunden till undervisningen för eleverna (Borg, 1999; Goodson, 1987.)

Borg (1999) påpekar att läroplanen ska styra och vägleda lärarens arbete och den ska ses som ett tidsdokument och sättas in i ett socialt och politiskt sammanhang. Linde (2009) menar att tiden som läraren har till förfogande är en viktig faktor för att tolka läroplanen, men det finns även andra yttre begränsningar såsom antalet elever och utrustning. Han påpekar också att lärare använder läromedel på olika sätt. Vissa lärare låter boken vara undervisningen och andra förespråkar ett fritt talande kring innehållet. Tillgången till undervisningsmaterial påverkar också lärarens val av undervisningsinnehåll, med detta menar Linde (2009) att stoffurvalet i undervisningen inte är samma sak som den föreskrivna läroplanen, utan den tolkas ofta genom begränsade ramar och praktiska förutsättningar. Enligt Borg (1999) påverkar avsaknaden av läroböcker i slöjd hur slöjdlärarna utvecklar sin undervisning. Detta medför att den enskilde slöjdläraren hamnar i en situation där han/hon måste konkretisera en allt mer diffus text för varje ny läroplan.

Linde (2009) menar att ett sätt att se på förhållandet mellan formulerad läroplan och faktiskt genomfört undervisningsinnehåll är att utgå från läroplansformuleringen och se på skiljaktigheter som oönskade händelser. Han poängterar att den formulerade läroplanen inte kan styra allt, utan den är närmast ett uttryck för genomförda kompromisser och överenskomna riktlinjer för en önskad utveckling. Linde (2009) menar också att realiseringen av undervisningen består av lärarnas undervisning, och elevernas verksamhet under lektionerna. Det centrala är kommunikationen och aktiviteten i klassrummet. En annan aspekt av det realiserade innehållet är vad eleven har uppfattat av undervisningen. Han poängterar att det som mottagaren uppfattar och vad sändaren avser är inte alltid precis lika.

4.3 De svenska läroplanerna genom tiderna

I detta avsnitt kommer de svenska läroplanerna från 1962–2011 att presenteras. Läroplanerna presenteras en i taget med en allmän beskrivning, och därefter beskrivs kursplanen för slöjddämnet. Beskrivningen gäller det mest centrala i läroplanerna och slöjddämnet. Tanken är att läsaren ska kunna få en uppfattning om de centrala faktorerna

i läroplanerna och slöjdamnet under tidens gång. Till sist diskuteras timplanen för slöjdamnet.

Läroplan för grundskolan 1962

Denna läroplan börjar med att ange mål och riktlinjer för undervisningen. I avsnittet sammanfattas skolans uppgift, och riktlinjerna för arbetet i skolan. Följande avsnitt presenterar allmänna anvisningar för skolans verksamhet. Efter detta följer timplaner för varje ämne och kursplaner med anvisningar och kommentarer. (Kungl. Skolöverstyrelsen 1962.)

I Lgr 62 nämns slöjd bland ämnen för estetisk-praktisk och fysisk fostran. Enligt Lgr 62 kan estetisk fostran främjas genom undervisningen i alla skolans ämnen. Men det poängteras att möjligheterna till en sådan fostran framträder speciellt i ämnen där elevens skapande aktivitet kan bli ett framträdande drag i undervisningen, såsom i slöjd. Enligt Lgr 62 är slöjdundervisningens centrala mål att låta eleverna genom att tillverka lämpligt valda föremål, och genom att utföra uppgifter som förekommer i det dagliga livet utveckla manuella färdigheter och förmågan att självständigt planera och genomföra ett arbete. I Lgr 62 poängteras även att slöjdundervisningen ska bidra till att ge kännedom om materialens egenskaper och ekonomiska värde. (Kungl. Skolöverstyrelsen 1962.)

Läroplan för grundskolan 1969

Denna läroplan är fördelad på en allmän del och en supplementdel. Till den allmänna delen hör mål och riktlinjer, timplaner samt kursplaner. I den allmänna delen ingår även allmänna anvisningar för skolans verksamhet, och anvisningar samt kommentarer för undervisningen. Läroplanens supplementdel omfattar kompletterande anvisningar, kommentarer och exempel till kursplanerna och till vissa avsnitt i allmänna anvisningar för skolans verksamhet. (Kungl. Skolöverstyrelsen 1969.)

I Lgr 69 ingår slöjd bland obligatoriska ämnen. Enligt de centrala målen ska slöjdamnet främja elevernas allsidiga utveckling genom självständig planering, manuellt arbete och genom att i skapande verksamhet utveckla estetisk-praktiska anlag. Slöjd ska enligt Lgr 69 bidra till estetisk fostran genom att utveckla känslan för form, färg och kvalitet.

Undervisningen ska också vidga känslan för en personligt präglad hemkultur, stil- och formtraditioner i bruksting och konsthantverk.

Läroplan för grundskolan 1980

Denna läroplan består av två delar, en allmän del och ett kommentarmaterial. I den allmänna delen anges mål och riktlinjer för skolans verksamhet med tillhörande timplaner och föreskrifter för timplaner samt kursplaner. Avsikten med det tillhörande kommentarmaterialet är att det ska beskriva aktuella problem och svårigheter i skolan. (Skolöverstyrelsen, 1980.)

Enligt kursplanen i Lgr 80 finns slöjd i grundskolans undervisning för att eleverna ska förstå det mänskliga och ekonomiska värdet i att bearbeta och vårda material. Eleverna ska också utvecklas i skapande färdigheter genom praktiskt arbete och de ska få lära sig att använda olika material samt olika arbetsformer. I Lgr 80 betonas redskap, verktyg och tekniker. Fastän slöjdarterna skiljer sig i materialområden har de ändå mycket gemensamt. I denna läroplan beskrivs slöjddämnet på ett övergripande sätt, och de tre huvudmomenten är skapande verksamhet, produktion och konsumtion samt miljö och kultur (Borg, 1995).

Läroplan för det obligatoriska skolväsendet 1994

Denna läroplan innehåller organisering av skolans innehåll, kursplanernas utformning och funktion, förslag till kursplaner samt särskilda yttranden. Läroplanen omfattar den värdegrund som skolans verksamhet ska vila på, och den anger även riktlinjer för dess verksamhet. (Utbildningsdepartementet, 1994.) Borg (1995) menar att Lpo 94 har ett annorlunda utförande än den tidigare läroplanen, och all text om hur skolarbetet ska bedrivas är borta. Borg poängterar att det slogs fast att skolväsendet vilar på demokratins grund och skolans uppgift är att förmedla och förankra de demokratiska värdena hos eleverna. Enligt Borg (1995) är den stora nyheten i denna läroplan de texter som rubricerades, såsom mål att sträva mot, mål som eleverna ska ha uppnått i slutet av det femte skolåret och mål som eleverna ska ha uppnått i slutet av nionde skolåret.

Slöjddämnets centrala syfte i kursplanen är att bidra till elevernas allsidiga utveckling genom att utveckla skapande samt manuella och kommunikativa förmågor. Slöjd ska

också utveckla självständighet, ansvar och förmåga att lösa problem. Det är viktigt att ämnet ska ge förutsättningar för båda könen att självständigt klara traditionellt manliga och kvinnliga uppgifter. I kursplanen poängteras att de första skolåren ska betona praktiskt arbete, genom att eleverna får prova och experimentera med olika material, och metoder. Slöjdkunskaperna utökas sedan successivt när eleverna kan göra sina val och beslut. (Utbildningsdepartementet, 1994.)

Borg (1995) påpekar att det är tydligt att slöjdprodukten och slöjdtekniker prioriteras i Lgr 62, men dessa har i Lgr 69 ändrats till att fokusera på slöjdprocessen, som i Lpo 94 omfattar allt från idé till utvärdering. Borgs sammanfattande genomgång av Lgr 62, Lgr 69, Lgr 80 och Lpo 94 visar att tre aspekter genomsyrat slöjdamnets verksamhet genom alla läroplanerna, att göra något i slöjdens material, idén om slöjdandets process, och de emotionella och sinnliga upplevelserna hos eleverna under slöjdandet. Dessa aspekter utgör ämnets kärna. (Borg, 1995.)

Läroplan för grundskolan 2011

Denna läroplan innehåller skolans värdegrund och uppdrag, övergripande mål och riktlinjer samt kursplaner för varje ämne. Skolväsendet vilar på en demokratisk grund och i inledningen nämns bland annat att den svenska skolan ska främja alla elevers utveckling och en livslång lust att lära. I läroplanen beskrivs slöjdamnet som en form av skapande som innebär att finna konkreta lösningar inom hantverkstradition och design. Slöjd innebär också manuellt och intellektuellt arbete som utvecklar kreativitet och att detta förstärker tilltron till förmågan att klara uppgifter i vardagslivet. Slöjdundervisningen ska utveckla kunskaper att välja och hantera material för att främja en hållbar utveckling. Vidare ska slöjden ge eleverna förutsättningar att välja och motivera tillvägagångssätt i slöjdarbetet utifrån syftet med arbetet och kvalitets- och miljöaspekter. Slöjdundervisningen ska även ge eleverna möjligheter att utveckla sin skicklighet i en process där tanke, sinnesupplevelse och handling samverkar och den centrala tanken bakom detta är idén om erfarenhets- och handlingsbaserat lärande. (Skolverket, 2011.)

Slöjdundervisningen ska sammanfattningsvis ge eleverna förutsättningar att utvecklas i att formge och framställa föremål i olika material med hjälp av lämpliga redskap, verktyg samt hantverkstekniker. Vidare ska eleverna kunna analysera och värdera

arbetsprocesser och resultat med hjälp av slöjdspecifika begrepp. Dessutom ska eleverna lära sig att tolka slöjdföremålens estetiska och kulturella uttryck. (Skolverket, 2011.)

Kursplanen för slöjddämnet har mottagits positivt av lärarna som anser att kursplanen blivit tydligare och mer omfattande jämfört med den tidigare läroplanen från 1994. Utvärderingen visar ändå att de nya delarna av slöjddämnets centrala innehåll i Lgr 11 jämfört med kursplanen i Lpo 94 ännu inte fått någon betydande roll i undervisningen. (Nationella Utvärderingen, 2013.)

Timplanen för slöjd

Timplanen anger de obligatoriska lektionstimmarerna för ett skolämne. Den tilldelade undervisningstiden påverkar hur undervisningen läggs upp i ett skolämne, och oftast fördelas lektionstimmarerna i grundskolans timplan så att eleverna undervisas i slöjddämnet varje vecka under hela läsåret (Skolverket, 2015). Enligt Lgr 62 var de obligatoriska lektionstimmarerna för slöjddämnet cirka 360 timmar. Detta kan jämföras med den bestämda undervisningstiden på 330 timmar i Lpo 94, och som fortfarande gäller för slöjddämnet i Lgr 11. Den obligatoriska lektionstiden i slöjd har minskat med ca 10 procent under denna tidsperiod. (Borg, 2016.) Beroende på årskurs och läroplan har de obligatoriska veckotimmarerna i slöjd varierat från 2–6 timmar i veckan, men timplanen ger inga riktlinjer för hur timmarerna ska fördelas mellan skolans tre stadier (Skolverket, 2015).

Utifrån ovanstående kan det konstateras att det är upptill skolan hur de vill fördela slöjdtimmarerna. Men den slutliga mängden timmar bör landa på minst 330 timmar under grundskoleåren. Detta kan jämföras med det totala timantalet 6890, i grundskolans alla ämnen.

5 Planering och genomförande av empirisk undersökning

Detta kapitel börjar med en diskussion om bakgrunden till den empiriska undersökningen, sedan presenteras och diskuteras studiens forskningsfrågor. Efter att forskningsfrågorna har presenterats följer en presentation av intervjufrågorna och hur de hänger ihop med forskningsfrågorna samt teorikapitlen. Efter detta diskuteras valet av forskningsansats och datainsamlingsmetod för undersökningen. Till slut redogörs för hur analysen och tolkningen av det insamlade materialet genomfördes.

5.1 Empirisk undersökning och forskningsfrågor

I denna studie har jag valt att fokusera på den svenska skolslöjdens utveckling och nuläge som skolämne. Patel och Davidsson (2011) menar att problemområden uppkommer på flera sätt, och ett exempel är att det kan uppstå på grund av att forskaren är nyfiken och undrar hur saker och ting förhåller sig. Eftersom jag via min kandidatavhandling kom i kontakt med svensk skolslöjd intresserade jag mig för hur ämnet har utvecklats, och varför ämnet har blivit utsatt för kritik i Sverige. Syftet med studien är att få en bättre förståelse för slöjdämnet genom att intervjua personer med professionell slöjdkoppling i Sverige. Fokus ligger på trä- och metallslöjd, men jag har även valt att intervjua personer med textilslöjdsbakgrund, eftersom slöjd är ett ämne som innehåller både hårda och mjuka material i den svenska skolan. Jag har även valt att intervjua både män och kvinnor för att de kan ha olika synsätt på ämnet, vilket kan ha betydelse för tolkningen av resultatet.

Utgående från studiens syfte har följande forskningsfrågor utformats:

1. Vad kännetecknar svensk skolslöjd?
2. Hur argumenteras det kring svensk skolslöjd under 2010-talet?

Den första forskningsfrågan är tänkt att ge svar på de mest centrala faktorerna som kännetecknar skolslöjden i Sverige. Den andra forskningsfrågan ska ge insyn i varför slöjdämnet har fått mycket kritik på 2010-talet. Frågorna är också tänkta att gå in i

varandra i den mån att det möjligtvis kan komma fram olika faktorer i utvecklingen som inverkat på kritiken.

5.2 Val av forskningsansats

Det är vanligt i det inledande skedet av forskningen, att forskaren stöter på olika riktningar och synsätt inom den vetenskapliga världen. Ett typiskt sätt att kategorisera pedagogiska studier är kvantitativ och kvalitativ forskning. En kvalitativ studie är rimlig när forskaren är intresserad av att försöka förstå människors sätt att resonera eller reagera. Det samma gäller när forskaren är intresserad av att särskilja eller urskilja varierande handlingsmönster. Med andra ord, om frågeställningen gäller att förstå eller att hitta mönster ska forskaren göra en kvalitativ studie. (Stukát, 2011; Trost, 2010).

Jag har valt att använda mig av den kvalitativa forskningsansatsen eftersom syftet med studien är att få en djupare förståelse för slöjdämnet i Sverige. Genom att använda mig av ett fenomenografiskt angreppssätt vill jag få en bild av hur olika människor med professionell slöjdekoppling i Sverige uppfattar slöjdämnet, och via detta få svar på studiens forskningsfrågor.

Enligt Stukát (2011) intresserar sig fenomenografin för hur fenomen i omvärlden uppfattas, vilket betyder att forskaren är ute efter innebörder istället för förklaringar, samband eller frekvenser. Kvale (1997) menar att fenomenologin strävar efter att klargöra förståelseformen hos den kvalitativa forskningsintervjun. Fokus ligger på hur informanten upplever fenomen i sin livsvärld. Fenomenologin intresserar sig för klargörandet av det som framträder och det sätt på vilket det framträder. Den studerar människornas perspektiv på sin värld, och försöker i detalj att beskriva innehåll och struktur hos människornas medvetanden. Fenomenologin försöker också förstå den kvalitativa mångfalden hos människornas upplevelser, och försöker gå utöver de omedelbart upplevda innebörderna för att göra det osynliga synligt. (Kvale, 1997.) I min studie betyder detta att jag är ute efter innebörder, och hur informanterna upplever slöjdämnet i Sverige.

5.3 Val av datainsamlingsmetod

Datainsamlingsmetoden i denna studie är intervju. Stukát (2011) anser att det är viktigt att forskaren inte oreflekterat väljer datainsamlingsmetod eftersom olika problem löses med olika metoder. Han jämför detta med snickaryrket där det också används olika verktyg för olika ändamål. Datainsamlingsmetoden är noggrant övervägd genom att studera olika alternativ. Intervju har valts på grund av forskningsfrågornas karaktär och för att syftet är att utreda hur något ligger till. Ett annat alternativ skulle kunna vara att observera undervisningen i skolor och även utföra intervjuer i samband med detta, men detta alternativ skulle vara mer resurskrävande. På grund av ekonomiska skäl var intervjuerna genomförda via telefon eller Skype. Informanterna är begränsade till fem personer.

I rapporteringen måste forskaren kunna motivera frågornas relevans och noggrant förklara hur han/hon burit sig åt, och visa att tolkningarna är hållbara samt giltiga. Intervjumiljön ska vara ostörd och upplevas som trygg. Det finns också olika sätt att genomföra forskningsintervjuer, som beror på vilket spelrum forskaren vill ge den intervjuade personen. (Stukát, 2011.) Patel och Davidson (2011) påpekar att kvalitativa intervjuer så gott som alltid har en låg grad av strukturering, det vill säga att intervjuaren ställer sådana frågor som ger utrymme för informanten att svara med egna ord. Stukát (2011) menar att ju större detta spelrum är, desto bättre är möjligheten för att ny information ska komma fram.

5.4 Val och presentation av informanter

För att kunna få en uppfattning om utvecklingen och kritiken valde jag att intervjua personer med professionell slöjdekoppling. Av ett flertal möjliga informanter valdes fem personer som ansågs lämpliga för studien. Genom deras svar och synpunkter kunde jag få en bättre förståelse för slöjdämnet i Sverige. Eftersom undersökningen gäller skolslöjden i Sverige och jag själv befinner mig i Finland utfördes intervjuerna per telefon och Skype. Patel och Davidson (2011) menar att intervjuer vanligtvis är personliga genom att intervjuaren träffar intervjupersonen, men intervjuer kan även genomföras via telefonsamtal. Nedan följer en presentation av informanterna till denna studie, som i resultatredovisningen benämns Informant 1–5.

Informant 1

Utbildad grundskollärare i trä- och metallslöjd. Informanten arbetar som slöjdläroarutbildare och har haft flera uppdrag för svenska skolverket med bland annat kursplansskrivning samt skrivit en doktorsavhandling i trä- och metallslöjd.

Informant 2

Utbildad journalist och konstvetare samt nyhetsredaktör. Informanten har ett stort intresse för hemslojd och är även författare till en slöjdbok som används i skolsammanhang i Sverige.

Informant 3

Utbildad textillärare och klasslärare samt gymnasielärare. Informanten arbetar som universitetslärare i textilslojd och har skrivit en doktorsavhandling i textilslojd.

Informant 4

Textilläroarstudent som jobbar parallellt som textillärare i grundskolan, informanten fungerar även som företagare med en syateljé och har tidigare jobbat som klasslärare i grundskolan.

Informant 5

Adjunkt och slöjdlärare i trä- och metallslöjd. Informanten arbetar nu som slöjdläroarutbildare.

5.5 Val av intervjufrågor

Patel och Davidson (2011) menar att forskaren kan förbereda sig genom att studera tidigare forskning kring ämnet och genom detta tillägna sig kunskap och centrala aspekter som är aktuella för studien. Som bakgrund till utformningen av intervjufrågorna har jag använt det som behandlas i teorikapitlen, såsom skolslojdens historia och utveckling, sveriges läroarutbildning och slöjdforskning samt läroplan och styrdokument i den svenska skolan.

I uppgörandet av intervjumanualen (se bilaga 1) har jag utgått från studiens forskningsfrågor och teorikapitel. Borg (2008) nämner att slöjd är ett ämne där både flickor och pojkar tränar problemlösning och kreativt skapande. Alexandersson och Lanz-Andersson (2008) anser att slöjd dessutom stärker elevernas tilltro till den egna förmågan och utvecklar kunskaper som ger beredskap för vardagliga uppgifter. Tanken bakom den första intervjufrågan är att framföra informantens bakgrund, för att det har en inverkan på hur han/hon ser på ämnet. I och med den andra intervjufrågan har

informanterna fått beskriva hur han/hon ser på den svenska skolslöjden idag, för att utreda vilken roll slöjdämnet har i skolan, vilka kunskaper och färdigheter som är centrala samt vad eleverna lär sig i slöjden. Den tredje intervjufrågan är tänkt att klargöra varför han/hon anser att slöjd ska finnas som ämne i den svenska skolan, och vad som talar för slöjdämnet. Informanterna har exempelvis fått ge sin syn på skolslöjd och varför det finns som ett obligatoriskt ämne i den svenska skolan. I och med den fjärde och femte intervjufrågan har informanterna fått ge sina åsikter kring utvecklingen för ämnet och hur de anser att ämnet borde utvecklas inför framtiden. För att utreda om de tycker att det finns orelevant innehåll i slöjdundervisningen och vad de anser att borde utvecklas. Den sjätte intervjufrågan har ställt för att de har fått ge sin syn på orsaker till varför ämnet har blivit utsatt för mycket kritik i olika medier framförallt på 2010-talet.

5.6 Genomförande av datainsamling

Jag kontaktade mina informanter före intervjuerna och berättade om mitt forskningsämne så att de skulle kunna förbereda sig inför intervjun. I denna studie har intervjuerna genomförts så att informanterna har fått välja om de vill bli intervjuade via ett Skype- eller telefonsamtal. Eftersom informanterna har fått befinna sig på "hemmaplan" antar jag att de känt sig trygga i sin bekanta omgivning. Genom detta minimerades sådant som skulle ha kunnat påverka svaren och informanten fick också tid att tänka genom sitt svar.

Enligt Patel och Davidson (2011) är det viktigt att förbereda intervjuerna noggrant och att tänka på alla aspekter i frågeställningen samt om alla frågor verkligen behövs. De påpekar att forskaren bör kritiskt granska sina frågor så att de inte går att missuppfatta. Jag utformade mina intervjufrågor så att de skulle svara så noggrant som möjligt på mina forskningsfrågor. Före intervjuerna kontrollerade jag att intervjufrågorna går att förstå, genom att provintervjua en studiekollega. Intervjuerna spelades in för att senare kunna analyseras.

Innan intervjuerna kontaktades de utvalda informanterna som tidigare tackat ja till deltagandet av studien, för att informeras om vad studien handlade om. Alla informanter var välförberedda inför intervjuerna och alla intervjufrågor behövdes inte alltid ställas, eftersom de blev besvarade i och med någon annan intervjufråga. Det var främst tänkt

att intervjuerna skulle genomföras genom Skypesamtal, men eftersom det under en del av intervjuerna blev tekniska problem med ljudbortgång valdes telefonsamtal istället. Två av intervjuerna genomfördes i december 2016 under två eftermiddagar. Den första intervjun genomfördes per telefon och den andra per Skype. De tre övriga intervjuerna genomfördes i januari 2017, under tre eftermiddagar. En av dessa intervjuer genomfördes per Skype och två per telefonsamtal. Alla intervjuer genomfördes på ca en timme och transkriberingarnas längd resulterade i 3–4 utskrivna A4 sidor per intervju.

Eftersom intervjuerna spelades in med diktafon och dator fanns möjligheten att noggrant lyssna genom det inspelade materialet många gånger. Detta gjordes för att tolkningarna skulle vara så tillförlitliga som möjligt. Svaren som erhållits under intervjuerna kommer att presenteras i kapitlet för resultatredovisning.

5.7 Analys och tolkning

När forskaren gör en kvalitativ bearbetning arbetar han/hon oftast med ett textmaterial, till exempel vid intervjuer. Då är det vanligt att skriva ut vad som sägs på inspelningen så att forskaren får en text att arbeta med. (Patel och Davidson, 2011.) Materialet till denna undersökning transkriberades och analyserades genom meningskategorisering, och den viktigaste informationen togs med som gav svar på forskningsfrågorna.

Enligt Kvale (1997) innebär meningskategorisering att intervjun kodas i kategorier. Genom att långa uttalanden reduceras till enkla kategorier vilket anger förekomst eller inte förekomst av ett fenomen. I och med analys och tolkning av informanterna har jag delat in huvudkategorierna utgående från intervjufrågornas karaktär, och dessa fungerar som rubriker i resultatredovisningen. Utgående från intervjuerna vill jag redovisa olika nyckelord som berör temat i huvudkategorierna, och som jag delat in under varje huvudkategori. Dessa kallas för underkategorier i resultatredovisningen. Underkategorierna innehåller sådana ord som har reducerats från långa uttalanden av informanterna och som enligt mig är relevanta för undersökningens syfte.

5.8 Reliabilitet, validitet och etik

Enligt Stukát (2011) kan reliabiliteten översättas till hur bra forskarens mätinstrument är på att mäta. Detta kan också definieras som mätningens motstånd mot slumpens

inflytande. Stukát (2011) beskriver några reliabilitetsbrister som kan finnas i en undersökning. Dessa är feltolkningar av frågor och svar hos den bedömda och/eller bedömaren samt yttre störningar. Det kan även handla om dagsformen hos informanten. Gissningseffekter, felskrivning och felräkning. För att uppnå en hög reliabilitet krävs att situationen i alla avseenden är standardiserad, och den kvalitativa intervjun förutsätter en låg grad av standardisering, menar Trost (2010).

För att resultaten till denna studie ska vara så reliabla som möjligt har samma frågor ställts till respektive informant. Feltolkningar av frågor och svar har minimerats genom att kontrollera och upprepa frågor. Men också genom att ha tillgång till stödfrågor under intervjuerna. Yttre störningar har minimerats genom att välja en lugn intervjumiljö och informanterna har fått välja tidpunkt för intervjuerna. Informanterna har även fått tid att tänka genom frågorna noggrant innan de svarat.

Begreppet validitet är enligt Stukát (2011) betydligt svårare och mer mångtydigt. Det brukar anges som hur bra ett mätinstrument mäter det som ska mätas. Reliabiliteten är en nödvändig men inte tillräcklig förutsättning för validitet. Stukát jämför detta med att om inte mätinstrumentet mäter säkert, alltså har dålig reliabilitet, så kan det inte heller säkert mäta det som forskaren vill veta mera om. Men forskaren kan också ha ett bra mätinstrument och mäta fel ting, det leder heller inte till hög validitet.

Patel och Davidson (2011) menar att i kvalitativa studier är målsättningen att upptäcka företeelser och att tolka betydelsen av något. Det kan också vara att beskriva uppfattningar eller handlingssätt. Begreppet validitet i en kvalitativ undersökning kan sägas gälla hela forskningsprocessen och vid datainsamlingen kopplas validiteten till hur väl forskaren lyckas fånga upp det som är mångtydigt och möjligtvis motsägelsefullt. Varje kvalitativ forskningsprocess är unik och det går inte att definiera några regler för att säkerställa validiteten. Svaren till denna studies intervjufrågor kan sägas ha mycket gemensamt och på grund av detta kan de anses valida.

Patel och Davidson (2011) skriver att forskaren måste ta hänsyn till undersökningen angående forskningsetiska aspekter. Det ska finnas en balans mellan den allmänna nyttan med forskningen och skydd mot otillbörlig insyn i informanternas livsförhållanden. Informanterna får inte utsättas för psykisk eller fysisk skada, förödmjukelse eller kränkning. Även mindre undersökningar så som avhandlingar ska omfatta att forskaren har noga övervägt de forskningsetiska aspekterna. Till denna

studie har de forskningsetiska principerna noggrannt övervägts bland annat genom att alla informanter har underrättats om att de hålls anonyma och att de inte behöver svara på sådant som de inte känner sig bekväma med.

6 Resultatredovisning

I detta kapitel kommer svaren från intervjuerna att redovisas. Svaren har jämförts med varandra och sedan redovisats som ett resultat av undersökningen. Resultatredovisningen kommer att visa på särdragen i svaren som erhållits, och informanterna kommer att benämnas som informant 1, 2, 3, 4, 5 i texten för att göra det så tydligt som möjligt för läsaren. Jag kommer att presentera informanternas svar såsom jag har tolkat dem, och för att finna svar på forskningsfrågorna till studien.

Studiens forskningsfrågor:

1. Vad kännetecknar svensk skolslöjd?
2. Hur argumenteras det kring svensk skolslöjd under 2010-talet?

Huvudkategorier som framkommer i resultaten är *skolslöjdens innebörd*, *skolslöjdens ställning*, *skolslöjdens utveckling*, *skolslöjdens framtid* och *kritik mot skolslöjden*. Huvudkategorierna fungerar som rubriker och de kursiverade orden i texten visar underkategorierna som framkommer i intervjuerna. Intervjufrågor har använts för att visa på variationen av svaren på frågan. I det följande kommer dessa huvudkategorier att belysas ytterligare. Tabell 1 på sidan 46 visar huvudkategorierna och de tillhörande underkategorierna. Den översta svärtade rubriken beskriver huvudkategorin och den undre svärtade rubriken står för de tillhörande underkategorierna. Underkategorierna är uppräknade för varje huvudkategori.

Huvudkategori	Huvudkategori	Huvudkategori	Huvudkategori	Huvudkategori
Skolslöjdens innebörd	Skolslöjdens ställning	Skolslöjdens utveckling	Skolslöjdens framtid	Kritik mot skolslöjden
Underkategorier	Underkategorier	Underkategorier	Underkategorier	Underkategorier
Viktigt	Diffus roll	Andra färdigheter	Modern teknik	Okunskap
Omodernt	Praktiskt arbete	Nya intryck	Programmering	Relevansen
Kreativitet	Erfarehetsbaserat	Moderna maskiner	Integrering	Forskningsbrist
Problemlösning	Något annat	Trender	Samhällsutveckling	Generationer
Materialkännedom	Vila	Datorerna	Entreprenörskap	Slöjdlärare
Estetik	Programmering	Informationssökning	Innovation	Roligt ämne
Utformning	Viktig roll	Reflektion	Återbruk	Avbrott i skoldagen
Färgsättning	Kapacitet	Värdering	Hållbart tänkande	Förståelsen
Uttrycka sig	Samhällsbyggande	Samhällsengagerad	Stofffrängsel	Allmänheten
Kommunicera	Hållbart tänkande	Målsättningen	Utvecklingen	Utbildningspolitiker
Värdera	Livsstilsförändrare	Läroplanen	Hämta ideér	Ämnets betydelse
Analysera	Helande effekt	Marknadstänket	Undersökande	Onyttigt
Göra val	Använda händer	Emotionellt	Konst	Mål
Arbetsprocess	Bygga	Socialt	Design	Färdigheter
Förverkliga	Göra själv	Relevant	Det digitala	
Förändra	Kan teoritiseras	Nyttotänket	Ämnesövergripande	
Hantverk	Prova själv	Användbart	Nya tekniker	
Innovationstänk	Upptäcka	Estetik	IT-teknik	
Design	Olika sätt	Kulturella uttryck	Återvinning	
Skapande	Flera sätt	Utvecklar eleven	Bygger om	
Kulturarv	Självkunskap	Viktigt innehåll	Komplettera	
Behovsanpassad	Självförtroende	Digitaliseringen	Fler material	
Mallslöjd	Motsats	Moderna tekniker	Fler färdigheter	
Tekniker	Annat sätt	Annorlunda		
Verktyg	Spegla samhället	Pekplattor		
Processkunskap	Grundkunskaper	Bilder		
Kvalité	Förbereder			

Tabell 1: Tabell för studiens resultat kategorier.

6.1 Skolslöjdens innebörd

Enligt alla informanter är slöjd ett ämne som är **viktigt** för alla elever, men det finns också synpunkter på att slöjd är ett ämne som inte är taget på allvar samt att ämnet är **omodernt**. Informanterna är också av den åsikten att slöjden utvecklar personliga egenskaper såsom, **kreativitet, problemlösning, materialkännedom, estetik, utformning** och **färgsättning**. Slöjd utvecklar även förmågan att kunna **uttrycka sig** och **kommunicera**, att **värdera, analysera, göra val** och att driva en **arbetsprocess**.

Hur skulle du beskriva den svenska skolslöjden idag?

Enligt informant 2 är skolslöjd ett skolämne där eleverna får göra någonting med händerna, och där eleverna genom slöjd **förverkligar** eller **skapar** något som inte fanns innan. Men informant 3 menar att det också kan handla om att **förändra** saker och ting.

I grunden handlar slöjd om att fysiskt och materiellt kunna förändra saker och ting. Slöjd är ett ämne där du lär och utvecklas genom att arbeta med hantverk. (Informant 3)

Vi har ett väldigt starkt **innovationstänk** i Sverige och slöjden färgas i allt högre grad idag av **design, skapande** och kreativitet. Svenskarna är också måna om sitt **kulturarv** som slöjd kan stärka. (Informant 2)

Det finns två typer av skolslöjd i Sverige idag, en är **behovsanpassad** och en är någon typ av **mallslöjd**. Det finns två lärargrupper inom skolslöjden. De gamla mallslöjdslärarna som jobbar med fasta uppgifter varje år, och sen har vi dom nyutbildade och relativt aktivt engagerade slöjdlärarna som följer den nya läroplanen, och jobbar utifrån elevernas behov och värld. Man måste säkra att alla elever får med sig de grundläggande teknikerna som finns i läroplanen, såsom olika **tekniker** och material. (Informant 4)

Enligt informant 1 är slöjd ett ämne där eleverna lär sig kunskaper och utvecklas genom att arbeta med **material, verktyg**, och **hantverk**, men om det är för stort och ensidigt fokus på att lära sig hantverk kan de andra aspekterna som slöjd utvecklar lätt glömmas bort.

Det viktiga är inte vilket material eleven slöjdar, utan det viktiga är lärandet som sker oavsett materialet. (Informant 1)

Det framkommer också att slöjden har ett annat sätt att lära elever kunskaper jämfört med många av skolans andra ämnen. Informant 3 lyfter exempelvis fram slöjdens **processkunskap** som betydelsefull. Där utgår eleven från egna idéer och prövar att förverkliga det materiellt.

Att lära genom att göra. En stor del av skolans ämnen handlar om att teoretiskt tillgodogöra sig kunskap som man senare ska kunna praktisera. I slöjd är det tvärtom, då jobbar man **praktiskt** och överför det till både teoretiska och praktiska kunskaper och färdigheter. (Informant 1)

Om man ska välja något ämne tror jag att slöjden ligger risigt eller illa till, men annars känns det som att samhällstrenden är sådan att man uppskattar viktiga material, hantverk och *kvalité* mer och mer. (Informant 5)

Alla informanter ser slöjd som ett mycket viktigt ämne, och det finns många åsikter och egenskaper som alla informanter nämner. I svaren kan det ses att praktiskt kunnande är en stor del av slöjd. Men under slöjdprocessen finns många andra viktiga kunskaper som är för eleverna. Dessa kunskaper kan lätt missas om läraren endast fokuserar på hantverk och produkt.

6.2 Skolslöjdens ställning

Slöjden anses ha en *diffus roll* i skolan, för att det inte finns någon allmän känd och accepterad definition eller beskrivning av ämnet. Men rent kunskapsmässigt är slöjdens roll i skolan en kunskapsform som består av *praktiskt arbete* och *erfarenhetsbaserad kunskap* som kan teoritiseras i efterhand. Det anses problematiskt att slöjdlärarna förklarar och motiverar ämnet på olika sätt. Utomståendes förståelse för ämnet är också väldigt varierande, och det finns många människor i Sverige som inte har en aning om vad slöjden utvecklar. Men pedagogiskt har den utvecklats i en positiv riktning sedan 1980-talet.

Vilken roll har ämnet i den svenska skolan/samhället?

Ämnet har fått en liten lekstämpel och det finns synpunkter på att det mest handlar om att göra *något annat* eller att *vila* upp sig istället för att sitta stilla och läsa. Många bygger sin uppfattning om slöjdamnet på hur det var då de själva gick i skolan för 20–40 år sedan. (Informant 1)

Däremot anses det att slöjd är minst lika viktigt som alla andra ämnen och att det även kan vara ett sätt att lära ut något annat ämne, såsom *programmering*.

Slöjden skulle kunna ha mycket att erbjuda de andra ämnena i skolan, och det är minst lika viktigt som alla andra ämnen. (Informant 2)

Enligt informant 4 har slöjden en *viktig roll* när det gäller elever som har en större förmåga att lösa och göra uppgifter praktiskt eftersom alla elever inte är teoretiker, och kommer inte heller att jobba med teoretiska arbeten i framtiden. Därför behövs också praktiskt begåvade människor i samhället.

Slöjden har även en viktig roll för att barn ska få utlopp för kreativitet och våga lösa problem. (Informant 4)

Informant 2 menar att slöjden kan användas som *kapacitet* till *samhällsbyggandet* med *hållbart tänkande* och som *livsstilsförändrare*. Enligt informant 2 har slöjdens status en stor uppsving idag.

Det slöjdas mycket ut i samhället idag, exempelvis på olika tv program och i asylboenden. Man använder sig av slöjden som en *helande effekt* inom psykvården, samtidigt som skolslöjden dras med ett bagage som tyvärr folk har problem med att förnya. (Informant 2)

Om allt skulle försvinna på jorden skulle bara sådana människor klara sig som kan *använda händerna* och kan börja *bygga* upp saker igen. Det är en som kan slöjda som kan det. Därför är det så viktigt att lära barn att kunna *göra själv*. (Informant 2)

Rent kunskapsmässigt är slöjdens roll i skolan en kunskapsform som består av det praktiskt grundade arbetet, processer, erfarenhetsbaserad kunskap som *kan teoritiseras* i efterhand. (Informant 3)

Informant 5 menar att det är viktigt med kännedom om materialet och förståelse för *kvalité* som berättigar ämnet. Informant 5 poängterar problemlösning i slöjd, där eleven får *prova själv* och *upptäcka* att det finns *olika sätt* att lösa problem. I många av skolans andra ämnen finns det ett rätt svar, men i slöjd finns det *flera* olika rätta *sätt* att använda sig av.

Slöjd kan hjälpa elever att få *självkunskap* och *självförtroende*. Det är ju inte alla som har lätt med teoretiska ämnen, utan det kan finnas dom som kan vinna mycket på att få vara duktiga på ett *annat sätt* i *motsats* till andra ämnen. (Informant 5)

Slöjden och skolan ska *spegla samhället*. Jag tror att man aldrig kan ersätta hantverkare i ett samhälle som det ser ut idag. Många jobbar med hantverk i olika företag i Sverige och man måste få *grundkunskaper* i hantverk för att kunna bli duktig och för att samhället ska utvecklas. Slöjden ger sådana grundkunskaper i skolan och *förbereder* barn och ungdomar för livet. (Informant 4)

Informanternas svar visar att slöjden har en ganska otydlig ställning i den svenska skolan. De anser också att praktiskt arbete och erfarenhetsbaserat lärande är något som slöjd står för. Ett tydligt tecken på varför slöjden inte uppfattas på olika sätt, är att ämnet motiveras olika av slöjdlärare. Slöjden har en mycket större kapacitet än att bara lära ut praktiskt arbete. Informanternas svar visar på många olika kunskaper som kunde resultera i en starkare ställning för slöjdämnet i den svenska skolan. Det som skulle vara viktigt är att allmänheten skulle förstå vad skolan vill ge eleverna genom slöjdundervisning.

6.3 Skolslöjdens utveckling

Från och med 1970-talet har skolslöjdens utveckling gått från att ha varit produktinriktat till *andra färdigheter* som utvecklar människan. Tidigare var det viktigt att färdigställa produkten genom att använda sig av traditionella tekniker. Idag finns en våg av *nya intryck*, och lärarna vill ha ny kunskap till slöjden. Det finns en större tillgång till *moderna maskiner* jämfört med tidigare när det användes enklare tekniker. Idag följer undervisningen också *trender* mer än tidigare, samtidigt som *datorerna* har hjälpt undervisningen med till exempel *informationssökning*. Det anses också vara mer fokus på *reflektion* och *värdering* i undervisningen idag. Slöjden anses vara mera *samhällsengagerad* idag, och slöjdlärarna brinner för kreativitet.

Hur upplever du att slöjden har utvecklats under din yrkesverksamma tid?

Slöjdämnet *målsättning* har förändrats i *läroplanerna* ganska radikalt över tid, men i verksamheten har inte förändringarna varit lika tydliga eller gått lika fort. (Informant 1)

I den senaste läroplanen har design skrivits in, och då kommer *marknadstänket* med. Design tar fart när industrialiseringen är genomförd och då måste vi börja tänka på ett annat sätt än det traditionella hantverket. Slöjdämnet står på båda benen, hantverkstradition och design. Hållbarhet och materialitet är jätte viktigt i framtidens slöjd och skola. Slöjd är både *emotionellt* och *socialt*. (Informant 3)

Enligt informant 2 finns intresse för att få slöjdämnet att kännas mera *relevant*, samtidigt som *nyttotänket* har funnits med hela tiden. Det är viktigt att eleverna ska vara stolta över vad de tillverkat och att produkten är *användbar*.

På min tid var det mera att färdigställa produkten och de traditionella teknikerna. Nu finns det en våg av nya intryck som eleverna känner till, men som lärarna har svårt att omfamna. Lärarna vill ha kunskap om något nytt till slöjden. Utvecklingen för mig är att den har landat i ett mycket större engagemang för samhället och att slöjden har en relevans i tiden vi lever. (Informant 2)

Den senaste svängen i Sverige med läroplanen Lgr 11 är att det läggs mycket fokus på slöjden i samhället och slöjdens *estetiska* och *kulturella uttryck*, men hur mycket genomslag det har fått det vet jag inte. (Informant 3)

Enligt informant 1 har slöjdlärarna utvecklats från att ha varit hantverkare till att de har börjat se andra kunskaper som *utvecklar* eleverna. Detta kan bero på att de äldre slöjdlärarna ofta hade en yrkesverksam bakgrund utan kunskap om allt annat som slöjd kan lära elever. De nutida lärarna som är utbildade efter 2010 har mera kunskap om de andra kunskaperna som slöjd utvecklar och därför har ämnet ett brett och *viktigt innehåll*.

Digitaliseringen har blivit betydande i slöjden. Informant 3 poängterar att från att ha tagit med exempelvis digital portfolio i sin undervisning 1997 har det hänt mycket inom digitaliseringen.

Idag jobbar eleverna *annorlunda* med till exempel skissning och digitaltryck och de sitter med *pekplattor* i slöjdsalar. Kommunikeringen sker ofta digitalt med dokumentation och instruktioner i undervisningen och det anses till exempel självklart att dokumentera med *bilder* idag. (Informant 3)

Det är lättare att göra mer avancerade produkter med hjälp av dagens *moderna tekniker* och maskiner. *Datorerna* har också hjälpt undervisningen med till exempel *informationssökning*. (Informant 4)

Från att det förr handlade om att göra en produkt till att idag kunna sätta ihop olika hörn. Om det blir ett skåp eller en låda är kanske mer underordnat. (Informant 5)

Alla informanter anser att slöjdens utveckling har gått från att ha varit produktinriktat till att lärarna har börjat se andra kunskaper som slöjd utvecklar. Den moderna tekniken har hjälpt undervisningen och läroplanen har också förändrats med tiden. De nutida lärarna har också en mera modern syn på ämnet med nytt innehåll. Digitaliseringen ses som betydande även i slöjden.

6.4 Skolslöjdens framtid

I framtiden borde *modern teknik* och *programmering* implementeras i slöjdundervisningen. Det anses även att slöjdamnet borde ha ett mycket större fokus på *integrering* med andra ämnen. Det skulle också kunna adderas en ytterligare dimension till ämnet som har att göra med *samhällsutveckling*, *entreprenörskap* och *innovation*. Slöjden ses också som en ganska tydlig aktör när det gäller *återbruk* och *hållbart tänkande*. Det behövs mera undersökning av teman eller genuskonstruktion genom att tillverka föremål.

Men inkludering av nya tekniker och arbetssätt till slöjden kräver omstrukturering av ämnesinnehållet. Då måste tanken släppas om att ämnet endast innehåller trä, metall och textil. Det kan även leda till *stoffträngsel* med mycket nytt, som medför att det inte kommer att finnas samma bredd i hantverkstekniker som tidigare.

Hur anser du att skolslöjden i Sverige skulle kunna vidareutvecklas med tanke på framtiden?

Informanterna har många tankar och idéer kring utvecklingen av slöjden. Dessa tankar och idéer handlar bland annat om programmering, entreprenörskap, slöjd integrerat med andra ämnen och IT-teknik. Det framkommer också att det digitala kommer att ta mera plats i slöjden och det kräver nya tekniker till slöjdundervisningen. Slöjd anses även som ämne där eleverna lär sig kunskaper om återbruk och hållbart tänkande.

Borde få in *programmering* och *entreprenörskap* i slöjden, men detta synsätt har inte riktigt slagit igenom i Sverige. (Informant 1)

Ämnet borde ha ett mycket större fokus på *integrering* med andra ämnen. Det finns så mycket potential i ämnet och man kunde addera en *ytterligare dimension* till ämnet, som har att göra med *samhällsutveckling*, *entreprenörskap* och *innovation*. Det grundläggande ska finnas kvar, men man kunde fundera hur man kunde använda kunskaperna i dom andra ämnena. Lärarna i slöjden borde söka mera information kring sitt ämne för att hållas uppdaterade till det som händer i *utvecklingen* av slöjdtekniker och varifrån man kan *hämta idéer* till slöjdprodukter. (Informant 2)

Mera *undersökande*, man kan undersöka teman eller genuskonstruktion genom att tillverka föremål. Om man tittar framåt tror jag att vi kommer att ha mer av detta. Att närma sig det konceptionella som finns inom *konst* och *design*. Idéer man prövar genom att fysiskt och materiellt gestalta. Det *digitala* kommer att ta mera plats. (Informant 3)

Att man skulle jobba mer *ämnesevergripande*, att kunna använda fler program och mer avancerade ritprogram och kunna skapa mönster och konstruktioner i både hårda och mjuka material. För dagens ungdomar sitter med en stor kunskap om *IT-teknik*. Också att dom *nya teknikerna* snabbt får komma in i slöjden så att ämnet håller sig modernt och aktuellt. (Informant 4)

”Det handlar om kombination av *modern teknik* och *återvinning* av saker som redan finns, där man har med sig något som har gått sönder och *bygger om* det till något annat. Man måste vara öppen för att *komplettera* ytterligare *fler material* och *färdigheter* att kunna laga saker och laga om saker. Men det kan finnas andra vägar också, tänker på återbruk och hållbarhetstänkandet så finns ju slöjden som en tydlig aktör ”. (Informant 5)

Alla informanter anser att modern teknik ska finnas med i slöjden, och att slöjd borde integreras med andra ämnen. Det finns mycket nytt och nyttigt att inkludera med slöjden, men problemet är hur allt ska få plats i undervisningen. För att det inte ska leda till stoffträngsel borde något gammalt tas bort för att ge plats för nytt innehåll. Slöjdlärarna borde arbeta mera för att hållas uppdaterade kring nytt innehåll till sitt ämne, och söka mer efter uppdaterad information för slöjden.

6.5 Kritik mot skolslöjden

Enligt informanterna anses kritiken bero på att människor inte ser *relevansen* i varför skolslöjd behövs. Detta beror på *okunskap* om vad elever lär sig med slöjd, men det beror även på *forskningsbrist* kring ämnet, och för att slöjdlärare försvarar och motiverar slöjden på olika sätt.

Det verkar vara lätt att kritisera slöjdamnet för att människor tror att slöjd är likadant idag som under 60-, 70-, 80- och 90-talet. *Tidigare generationer* tror fortfarande att man bara putsar med sandpapper eller att alla maskor ska vara lika hårt stickade, och att det är det som är det viktigaste med slöjdundervisningen eftersom det kanske var så under deras tid i skolslöjden.

Det finns *slöjdlärare* och en stor del av *allmänheten* och *utbildningspolitiker* som fortfarande tror att slöjd handlar om att lära sig olika typer av hantverk och inget mera. Många har en gammalmodig bild av ämnet, samtidigt som de lärare som är utbildade under de senaste 4–6 åren har en mera uppdaterad och modern syn på slöjden. Dessa slöjdlärare bedriver en bra och viktig slöjdundervisning i linje med läroplanen, men problemet är att det varierar så mycket från lärare till lärare i den svenska skolan idag. (Informant 1)

Forskning visar att det talas om slöjd som ett *roligt ämne* i den svenska skolan, men inte som ett nyttigt ämne. Eleverna vet inte riktigt vad de ska ha slöjd till, och det anses som ett *avbrott i skoldagen* där de får vila, och att de som inte är teoretiskt duktiga får chansen att blomma ut i slöjden. Det som elever inte uppfattar, är vad de lärt sig när de gjort en slöjdprodukt, och slöjdföremålet skymmer den process som föregått. Eleverna har exempelvis svårt att inse att de har lärt sig lösa ett problem i första hand.

Generellt är *förståelsen* för processtänket begränsat, och människor tror i allmänhet att slöjdföremålet är målet med undervisningen. Detta handlar till exempel om när en förälder frågar sitt barn, vad barnet gjort i slöjden? Då kanske barnet säger att han/hon har sågat en bräda och spikat, eller sytt och virkat. Barnet säger inte att han/hon eventuellt har löst problemet med att hur han/hon ska fästa någonting på väggen.

Vad anser du att är orsaken till att slöjden kritiseras idag?

Situationen kan anses vara mycket kritisk på grund av en stor andel *obehöriga slöjdlärare* i Sverige. *Outbildade slöjdlärare* reproducerar lätt en egen slöjdundervisning och det är inte bra för ämnet. Det anses dock att obehöriga lärare också kan vara kompetenta på många olika sätt, men en förankring i en yrkesprofession, och en utbildning ger en beredskap och argument.

Man kan ju tycka att det kan bero på att dom som jobbar med ämnet inte är tillräckligt duktiga på att förmedla vad det faktiskt är man lär sig. Det budskapet som kommer till andra lärare och till föräldrar handlar mer om föremål som man gjort. Man är dålig på att försöka förmedla vad det egentligen går ut på, vilka *mål* vi har, vilka *färdigheter* vi vill åt. (Informant 5)

Slöjdlärarna borde stå upp mer och visa på *ämnets betydelse* och varför ämnet är viktigt. Folk behöver vara intresserade av slöjdämnet och skapa ett större nätverk eller kreativt klimat för att förstå vad slöjd kan innebära. (Informant 2)

Det behövs en enad profession kring slöjdämnet som försvarar ämnet och det är utbildade lärare. (Informant 3)

Man har inte så stor koll på vad som händer i slöjden. Jag har fört diskussioner med mina elever kring detta och dom tycker inte att slöjd är *onyttigt*. (Informant 4)

Informant 4 menar att eleverna kom fram till att det inte finns ett enda yrke där de inte har nytta av de kunskaper som de lär sig i slöjden. Informant 4 menar att det är lärarens skyldighet att berätta för sina elever varför de gör saker, och vilka förmågor de tränar. Föräldrar är ofta av den åsikten att slöjd var ett ämne som man hade för att ha en paus eller göra något annat. Informant 4 menar att om eleverna utbildas så att de vet vad de håller på med och varför, så kan de berätta *nyttan* med slöjd. Enligt informant 4 finns slöjdlärarna sällan på plats vid föräldrasamtal och förklarar varför slöjd är viktigt, därför kan skolan inte ta förgivet att folk vet nyttan med slöjdämnet. Enligt informant 4 är det viktigt att lärarna är duktiga och tydliga på att förklara vilka förmågor slöjd utvecklar.

Det är ganska tydligt att alla informanter är av den åsikten att slöjdlärarna har varit dåliga på att förklara vad slöjd är bra för i Sverige. Resultatet visar även att slöjdlärare som saknar utbildning kanske inte har kunskap om hur de borde argumentera och försvara slöjdämnet.

7 Diskussion

Detta kapitel inleds med en diskussion om resultatet i relation till forskningsfrågorna och teorin. Därtill diskuteras metoden för den empiriska undersökningen och som avslutning ges förslag till fortsatt forskning. Informanterna till denna undersökning har olika bakgrunder och ställning inom slöjdområdet, och det gör att de ser från olika perspektiv på skolslöjd. En av informanterna behandlar frågorna ur ett samhällsligt perspektiv medan de övriga informanterna har ett undervisningscentrerat tankesätt eftersom de har en lärarbakgrund. Det svärtade i texten visar på underkategorier i undersökningen.

7.1 Resultatdiskussion

Syftet med denna studie var att få en bättre förståelse för svensk skolslöjd. Informanterna till undersökningen valdes bland personer med olika koppling till skolslöjd. Alla informanter har studerat/arbetat med slöjdrelaterade uppgifter under tio till trettio års tid, och därför kan det antas att de har välmotiverade svar till intervjufrågorna. För att göra det så tydligt som möjligt har jag valt att diskutera resultatet av studien utgående från forskningsfrågorna.

Vad kännetecknar svensk skolslöjd?

Resultaten i denna studie visar att svensk skolslöjd ses som ett **viktigt** ämne för alla elever där de får göra någonting med händerna. Informanterna anser att slöjd är en form av **skapande** och förverkligande av **hantverk** genom att använda sig av **traditionella tekniker**. Men det finns också skillnader i informanternas syn på ämnets innehåll. Informant 1 anser att oavsett **materialet** är lärandet **det viktigaste i slöjden**. Gemensamt för informant 1 och informant 2 är uppfattningen om att eleverna lär sig och utvecklas genom att slöjda. Informant 1 beskriver detta genom att påstå att slöjd är ett ämne där eleverna lär sig **kunskaper** och **utvecklas** genom att arbeta med **material**, **verktyg**, och hantverk. Men informant 1 poängterar också att läraren bör uppmärksamma att det inte blir för mycket fokus på hantverk i undervisningen. Om det är för mycket fokus på hantverk kan de andra aspekterna som slöjd utvecklar glömmas bort. Min tolkning av

detta är att dessa aspekter innehåller det som slöjd utvecklar utöver hantverket och teknikerna. Exempel på aspekter som slöjd utvecklar är *kreativitet, problemlösning, materialkännedom, estetik, utformning, färgsättning, att uttrycka sig och kommunicera, att värdera, analysera och göra val*. Dessa *färdigheter* kan glömmas bort om slöjdläraren är för fokuserad på själva produkttillverkningen i slöjden. Det kan också leda till att eleverna har svårt att förstå avsikten med slöjdundervisningen om de inte vet vad läraren är ute efter med sin undervisning.

Borg (2008) nämner att slöjd är ett ämne i grundskolan där både flickor och pojkar tränar *problemlösning* och *kreativt skapande* genom kontakt med olika *material, verktyg* och *redskap*, i lokaler som är anpassade för textilslöjd och trä- och metallslöjd. Både resultaten i denna studie och källor i teorikapitlen visar att slöjd *utvecklar* exempelvis problemlösning och kreativitet, men *eleverna* och *allmänheten* har svårt att koppla dessa kunskaper med slöjdundervisningen. Jag anser att *slöjdlärarna* borde vara mera fokuserade på lärandet i slöjden, och förklara för eleverna vad de lär sig utöver hantverket, för att de ska förstå alla de andra kunskaperna som de uppövar och lär sig.

I resultaten i denna studie framkommer också att slöjden har *ett annat sätt att lära* elever kunskaper jämfört med många av skolans andra ämnen. Detta sätt är enligt min uppfattning, att lära genom att göra, som informant 1 påpekar. Men när eleverna ska lära genom att göra, är det viktigt att läraren poängterar det som eleverna lär sig under själva arbetet. Läraren skulle till exempel kunna stanna upp eleverna under arbetet för att tydliggöra vilka kunskaper de övar. Då kunde elevernas *förståelse* för slöjdundervisningen öka.

Resultaten i denna studie visar att slöjden borde innehålla kunskaper som *modern teknik, programmering, samhällsutveckling, entreprenörskap* och *innovation*. Men trots detta anser informant 4 att det är viktigt att säkra att alla elever lär sig de *grundläggande slöjdteknikerna* för att *samhället* ska *utvecklas*. Slöjden anses också ha en *viktig roll* när det gäller elever som har en större förmåga att göra uppgifter praktiskt. Det finns även många olika företag i Sverige som kräver hantverksskunnande, därför behöver samhället *praktiskt* kunniga människor och där har slöjden en viktig roll som kunskapsförmedlare. Alla informanter ser hantverket som en del av slöjdundervisningen, men informant 1 påpekar att hantverket inte är det viktigaste med slöjd.

Min tolkning är att slöjdlärarna har olika åsikter om vilka kunskaper som är viktiga att lära sig i slöjden. Lärarnas uppfattning av slöjdämnets uppgifter kan tänkas ha stor betydelse för ämnets *utveckling* och *praktiska* verklighet (Nygren-Landgårds, 2003). Det kan antas att slöjdläraren har en nyckelroll i hur eleverna och allmänheten uppfattar slöjdämnet, eftersom slöjdläraren bygger upp undervisningen och argumenterar kring sitt ämne.

Nygren-Landgårds (2003) menar att slöjdundervisningen har sin egen uppgift i utbildningssystemet genom sina speciella pedagogiska *kvaliteter*. Dessa speciella kvaliteter tolkar jag som kunskaper som slöjd utvecklar hos eleverna. Slöjdämnet har alltid varit unikt på grund av att det har tagit fasta på hela människan (Borg, 2008). Därför kan det konstateras att slöjd under en lång tid setts som ett *viktigt ämne*, som kan lära ut kunskaper på ett *annat sätt* jämfört med teoretiska ämnen. Ändå visar resultaten i denna studie att slöjdämnet inte är taget på allvar och att det uppfattas vara omodernt. Detta stöds av informant 5 som påstår att slöjden ligger ”risigt” till bland skolans andra ämnen. Även informant 1 påpekar att slöjdämnet har fått en lekstämpel, och det finns synpunkter på att det mest handlar om att göra *något annat* eller att *vila* upp sig från teoretiska ämnen. Jag anser att detta kan bero på slöjdläraren och hur hon/han bedriver sin undervisning. Om eleverna inte förstår *nyttan* med ämnet, kan det leda till att slöjden upplevs som tidsfördriv utan mening. Därför är det väldigt viktigt att läraren har tydliga *mål* med sin slöjdundervisning.

I detta finns en motstridighet, eftersom det finns tydliga förklaringar på att slöjd är ett *viktigt ämne*. Men ändå verkar slöjden ha fått en lägre status bland andra skolämnen. Enligt min uppfattning kan detta bero på att slöjdlärare i Sverige motiverar ämnet på *olika sätt*. Eller att de inte motiverar ämnet på ett konstruktivt sätt, som skulle inverka positivt på ämnet. Ämnet behöver göras mera synligt för allmänheten, genom att påvisa att det handlar om mer än endast hantverk och görande. Om slöjdlärarna skulle tala mer om lärandet i samband med slöjdundervisningen, kunde bilden av ämnet ändras hos allmänheten. Då skulle eleverna kunna tala om vad de har lärt sig, istället för vad de gjort i slöjden.

Generellt är förståelsen för *processtänket* begränsat och en vanlig uppfattning bland allmänheten är att slöjdföremålet är målet med undervisningen, och inte att eleverna i första hand har lärt sig att lösa ett problem. Min tolkning är att allmänheten och eleverna har svårt att uppfatta att det handlar om en *slöjdprocess* när de tillverkar en produkt i

skolslöjden. Enligt Skolverket (2011) ska slöjdundervisningen ge eleverna möjligheter att utveckla sin skicklighet i en process där tanke, sinnesupplevelse och handling samverkar. De flesta förknippar slöjd med *teknik*- och *materialkunnande*. Men kunskaper i slöjd handlar om själva *arbetsprocessen*, som handlar om hur olika beslut får olika konsekvenser, att lära sig att göra rätt saker i rätt ordning och att hitta kreativa samt konstruktiva lösningar. Till sist finns de kunskaper som eleverna får genom slöjd. (Hasselskog, 2011.) För att öka människors *förståelse* för detta, bör slöjdlärare tala mer om kunskaperna som de avser att utveckla i slöjdundervisningen. Slöjdlärarna kunde också representera slöjddämnet och dess kunskaper under till exempel föräldramöten. När föräldrarna hör varför deras barn har slöjd i skolan, kunde förståelsen för ämnet kunna öka och de skulle inse att ämnet har ett annat innehåll idag jämfört med deras skoltid.

Digital kompetens blir allt viktigare i dagens samhälle och eleverna ska lära sig att använda *digital teknik* och förstå hur detta påverkar dem, samtidigt som de lär sig hur de själva kan påverka digital teknik (Skolverket, 2016). Enligt resultaten i denna studie besitter unga en stor kunskap om *IT-teknik*, därför borde *modern teknik* och *programmering* tas med i slöjdundervisningen. Detta stöds av forskning som pekar på att barn och ungdomar ofta är kreativa och använder tekniken på innovativa sätt. De lär sig fort att ta tillvara den nya tekniken och att göra den till en naturlig del av vardagen. Informanterna till denna studie har många olika förslag på vad modern teknik kunde innebära i slöjdundervisningen. De anser även att ämnet har en stor potential för *integrering* med andra ämnen.

Enligt min tolkning finns det mycket möjligheter med slöjdundervisningen, men det kräver mycket resurser av slöjdläraren, eftersom läraren hela tiden måste hålla sig uppdaterad för mycket nytt. Informant 2 menar att slöjdlärarna borde söka mera information kring sitt ämne för att hållas uppdaterade till det som händer i utvecklingen av slöjdtekniker, och varifrån de kan hämta idéer till slöjdprodukter. I slöjddämnet följer läraren ingen lärobok, utan han/hon är tvungen att själv vara kreativ och söka *information* till sin undervisning. Därför är det särskilt viktigt att läraren är aktiv med att hålla sig uppdaterad. Utöver att slöjdläraren själv är aktiv kunde exempelvis slöjdlärarfortbildningar hjälpa slöjdlärarna att hålla sig uppdaterade med nytt innehåll till ämnet. Ett annat sätt kunde vara att slöjdlärarna runt om i Sverige skulle samarbeta kring idéer för nytt innehåll till ämnet.

Informanterna i denna studie anser att informationsteknik och programmering borde ingå i slöjdundervisningen. Men enligt resultaten i denna studie är utmaningen med till exempel programmering i slöjdundervisning, att få det att stämma överens med styrdokumentet. Det kan inte bara stå programmering på schemat, utan det bör även inkluderas i undervisningen, på ett sätt som stöds av *läroplanen*. Min tolkning är att slöjdläraren måste vara kreativ och planera undervisningen så att innehållet stämmer överens med målen i läroplanen. Det finns goda möjligheter att inkludera programmering i slöjdundervisningen, men enligt mig kan utmaningen för slöjdläraren då bli att hitta olika tillvägagångssätt att inkludera det i undervisningen. Ur ett finländskt perspektiv kunde programmering och informationsteknik i slöjdundervisningen handla om att jobba med 3D-printning och programmerbara robotar samt elektriskt ledande sytråd. Men detta arbetssätt inklusive material kan resultera i en kostnadsfråga för slöjdläraren.

I resultaten i denna studie anses det även att ämnet borde ha ett mycket större fokus på integrering med andra ämnen. Enligt Porko-Hudd, m. fl. (2015) kan eleverna i slöjden tillämpa många kunskaper från andra ämnen såsom matematik, bildkonst, modersmål, kemi och historia. Enligt mig är slöjden ett bra sätt att konkretisera olika teoretiska kunskaper från andra ämnen, och teknikämnet är ett ämne som utmärkt kunde gå att integrera med slöjd. Jag anser att kombinationen av teknikämnet och slöjdämnet skulle kunna ge en ytterligare dimension till slöjden i Sverige. Det skulle ge ett bredare undervisningsinnehåll för ämnet samtidigt som det skulle inkludera nytt innehåll till den svenska slöjdundervisningen. Det kunde även ha en positiv inverkan på människors förståelse för ämnet, för då kunde människor och elever inse att ämnet handlar om något som de kommer att behöva i framtiden.

Kombinationen av teknik och slöjd kunde handla om att tillverka en 3D-printad produkt som exempelvis skulle innehålla elektronik för att fungera. I undervisningen skulle eleverna få lära sig hur och varför produkten fungerar som den gör. Eleverna skulle också kunna ges möjlighet till att utveckla produkten med egna tekniska idéer och lösningar för att lära sig att det kan finnas *flera sätt* att använda sig av för att produkten ska fungera. Inom ett sådant arbetsområde skulle slöjdläraren också kunna inkludera programmering på olika sätt, till exempel genom att använda sig av olika IT-program för programmering, som skulle höra till produktens funktion.

Resultaten i denna studie visar att slöjden är en tydlig aktör när det gäller **återbruk** och **hållbarhetstänkande**. Enligt Gulliksen och Johansson (2008) kan skolornas begränsade ekonomi hota slöjdundervisningen, samtidigt som elevernas intresse av begagnat och återbruk utgör möjligheter. De anser att slöjdandet utvecklar en tilltro till den egna förmågan att formge och att **skapa**, samt därigenom lära sig att påverka omgivningen. Informant 5 menar att eleverna kan lära sig återbruk och hållbarhetstänkande i slöjden som en naturlig del av undervisningen. Informant 5 anser även att skolan måste vara öppen för att komplettera ytterligare material och färdigheter till slöjden, som handlar om att kunna reparera produkter och bygga om produkter. Enligt Skolverket (2011) ska slöjdundervisningen ge eleverna möjligheten att utveckla kunskaper om att välja och hantera material för att främja en hållbar utveckling. Min tolkning är att återbruk skulle vara ett bra sätt att inkludera nytt innehåll till slöjden genom att eleverna har med sig något hemifrån som de skulle reparera. Då skulle skolan exempelvis spara på materialkostnader, samtidigt som eleverna skulle lära sig att påverka omgivningen och få kunskap om hållbart tänkande för framtiden. Ett sådant arbetssätt skulle också kunna öka elevernas tilltro till den egna förmågan när de får lyckas i arbetet. Men då har slöjdläraren en viktig uppgift. Han/hon måste se till att alla elever får lyckas med sin reparation. Efter detta kan slöjdläraren till exempel förklara hur mycket det sparar på till exempel ekonomi, genom att reparera gammalt.

Resultaten i denna studie pekar också på att slöjdens framtid finns i **entreprenörskap**, **samhällsutveckling**, och **innovation**, som skulle kunna adderas som en ytterligare dimension till ämnet. Utvecklingen av elevers entreprenörskap i skolan är viktig för att kunna möta de ekonomiska, **sociala** och miljömässiga prövningar som världen står inför (Ifous, 2016). Exempelvis entreprenörskap kan övas under största delen av slöjdlektionerna, men det kräver att läraren är uppmärksam och kunnig med att inkludera kunskaperna i undervisningen. Gulliksen och Johansson (2008) menar att lärarna i slöjd måste bli mera medvetna om grunderna för sina val av uppgifter och arbetsmetoder, baserat på ämneskunskaper och kunskaper i ämnesdidaktik. Genom att tala om slöjdekunskaperna med eleverna blir kunskapen tydlig samtidigt som det får ett större värde.

Läraren bör noggrant studera lärandemålen och planera lektionerna så att eleverna får möjlighet att öva och inhämta de avsedda kunskaperna. Läraren bör även utreda om eleverna verkligen har inhämtat kunskaperna, genom att till exempel reflektera med

eleverna om kunskaperna efter lektionen, eller på annat sätt ta reda på vad eleverna har lärt sig. Detta bör göras för att läraren ska kunna försäkra sig om att undervisningen lyckats enligt undervisningsplanen och för att det ska motsvara målen i läroplanen. När eleverna har uppfattat och lärt sig det som läraren avser att lära ut bör läraren som pedagog upplysa eleverna om detta. Annars kan de inte antas förstå vad läraren har för målsättning och vad de har lärt sig. Detta är en viktig detalj för slöjdundervisningens framtid. För då kan eleverna berätta för till exempel föräldrar om vad slöjd är bra för och vad de lärt sig i ämnet. Genom att slöjdlärarna i Sverige skulle agera på detta sätt kunde slöjdekunskaperna nå allmänheten och på lång sikt skulle det inverka positivt på ämnet, eftersom människors uppfattning om innehållet i slöjd skulle ändras.

Hur argumenteras det kring svensk skolslöjd under 2010-talet?

Enligt resultaten i denna studie har argumenten kring skolslöjden i Sverige handlat om kritik som anses bero på att människor inte ser *relevansen* i varför skolslöjd behövs. Slöjdlärarna är inte tillräckligt synliga och de borde motivera ämnet mera för *allmänheten*. Resultaten i denna studie pekar även på att många vuxna bygger sin uppfattning om slöjdämnet på hur slöjden var då de själva gick i skolan för 20–40 år sedan. Därför tror många människor i Sverige fortfarande att eleverna bara putsar med slippapper i trä- och metallslöjden, eller att alla maskor ska vara lika hårt stickade i textilslöjden, och att det är det viktigaste med slöjdundervisningen.

Min tolkning är att slöjdlärarna och skolpersonalen borde föra mera diskussioner om slöjdämnets *målsättning* och *innehåll*, på ett sätt som skulle ändra på allmänhetens föräldrade bild av ämnet. Slöjdlärarna borde hitta olika sätt att förmedla kunskapen om vad de avser att lära eleverna med slöjd idag. Då kunde människor utan den pedagogiska förståelsen kunna förstå vad dagens slöjdämne går ut på. Slöjdlärarna borde förklara vilka kunskaper som ligger bakom en slöjdprodukt. För att en produkt som kan verka ”enkel” enligt allmänheten att tillverka, kan innehålla många viktiga färdigheter och kunskaper som eleverna lär sig i slöjd. Enligt mig är det denna typ av kunskap som måste nå allmänheten för att höja ämnets status.

Borg och Lindström (2008) anser att skolslöjden i Sverige är unik på grund av att ämnet lyfter fram personlighetsutvecklande principer, men enligt Hasselskog och Johansson (2008) är problemet attityden till slöjdämnet, och att slöjdämnets kunskapskvaliteter inte är allmänt kända. Kunskapskvaliteterna måste överbryggas innan slöjdämnet kan

bli en uppmärksam resurs i skolan. Samtidigt visar *Utvärderingen NU-03* att slöjd hör till ett av de populäraste ämnen i den svenska skolan, enligt eleverna.

Min tolkning är att elevernas okunskap om vad de ska ha slöjd till kan leda till att de anser att ämnet är ett avbrott i skoldagen. Därför är det viktigt att det finns ett motiverande innehåll i undervisningen, för att det inte bara går ut på att ”göra någonting”. Det behövs diskussioner om mål med undervisningen, och att läraren tar fasta på vad eleverna lär sig under slöjdlektionerna. Informant 4 menar att om eleverna undervisas så att de vet vad de håller på med och varför, så kan de bättre förstå *nyttan* med slöjd.

I resultaten i denna studie framkommer även att det bedrivs en så kallad *mallslöjd* eller *behovsanpassad* slöjd i den svenska skolan. Den så kallade mallslöjden bedrivs av lärare som använder sig av samma undervisningsinnehåll och produkter varje läsår, medan den så kallade behovsanpassade slöjden bedrivs av lärare som har eleven som utgångspunkt i undervisningen. Min tolkning är att mallslöjden är en produktinriktad undervisning, medan den behovsanpassade undervisningen utgår från att ta hänsyn till vad eleverna behöver lära sig av slöjd. Enligt min tolkning bedrivs den så kallade mallslöjden av lärare som inte har eleven som utgångspunkt i undervisningen, och då har läraren ett resultatnriktat förhållningssätt i sin slöjdundervisning. Jag anser att en utvecklande slöjdundervisning ska ha eleven som utgångspunkt, och läraren måste beakta kunskaper som eleverna behöver i sitt kommande liv. Min tolkning är att det behövs en slöjdpedagogisk utbildning för att bedriva en behovsanpassad slöjdundervisning, annars finns det risk för brister i undervisningsarbetet. Nygren-Landgårds (2005) menar att lärarutbildningen har en avgörande roll gällande kunskapen som lärarstudenterna inhämtar inför deras kommande undervisningsarbete. Hon menar att lärarutbildningen bör hjälpa studenterna att bilda sig en egen ideologi om utbildning och slöjd, annars finns det risk för att lärarnas undervisningsarbete enbart grundar sig på lärarens egna erfarenheter och värderingar.

Rehnström (2011) påpekar att slöjdämnet befinner sig i ett svårt läge, eftersom det varje år utexamineras endast 75–100 slöjdlärare i Sverige. Detta motsvarar inte de många pensionsavgångarna i landet, därför krävs en ökning av sökande till slöjdlärarutbildningarna. Hasselskog (2011) menar att det skulle finnas skäl att fördela slöjdlärarutbildningen över hela Sverige för att göra utbildningen mer lockande.

Enligt min tolkning kan slöjdlärarytbildningarnas placeringar ha en stor inverkan på varför det inte finns tillräckligt med sökanden, eftersom det endast finns tre alternativ för heltidsstudier och ett alternativ för distansstudier att välja på. Om inte utbildningarna lyckas locka mer studenter till de nuvarande orterna, kan det leda till ett sämre läge i framtiden för slöjddämnet i den svenska skolan. Det kan även resultera i en ytterligare mindre andel slöjdlärare med slöjdlärarytbildning, som skulle inverka negativt på ämnet. Enligt mig skulle det vara viktigt att ha flera slöjdlärarytbildningar runt om i Sverige, för att lyckas få mer sökande till utbildningen. Om studenterna har möjlighet till utbildning närmare sin hemort, finns det en större möjlighet att de intresserar sig för utbildningen.

Jag anser att forskningsbristen kring slöjd och att slöjd inte är ett eget vetenskapsområde i Sverige, kan vara andra orsaker till att ämnet har fått en lägre status bland andra ämnen i skolan. Nygren-Landgårds (2003) menar att när slöjdläraren kan reflektera kring sitt undervisningsämne utgående från ett akademiskt tankesätt höjs också slöjddämnets status. Därför är forskningsbaserad slöjdekunskap och en akademiserad slöjdlärarytbildning viktig för slöjdens utveckling och överlevnad i skolan. Min tolkning är att en akademiserad slöjdlärarytbildning i Sverige kunde ge blivande slöjdlärare forskningsbaserad kunskap för att motivera ämnet. Då kunde slöjdlärarna diskutera kring ämnet utgående från ett akademiskt tankesätt, som kunde resultera i att eleverna och allmänheten skulle få en positiv uppfattning av skolslöjd.

Enligt Johansson och Lindfors (2008) är slöjdvetenskap och slöjdpedagogik viktiga led för diskussioner och beslutsfattande utifrån vetenskapliga grunder. Målet är att slöjdvetenskapliga och slöjdpedagogiska forskningsresultat ska kunna motivera slöjden som ämne i skolan. Enligt mig skulle det vara välmotiverat att någon lärarhögskola i Sverige skulle ha ansvar för ett vetenskapsområde med inriktning på slöjdpedagogik med motiveringar utifrån vetenskapliga grunder, för att inte riskera att slöjddämnet stagnerar, och för att det ska få en starkare ställning i den svenska skolan.

7.2 Metoddiskussion

Intervjuerna utfördes på distans, men det bästa sättet skulle ha varit att träffa informanterna vid intervjutillfället för att kunna uppmärksamma olika miner och kroppsspråk hos dem. På grund av ekonomiska skäl var jag tvungen att genomföra

intervjuerna via telefon och Skype. Jag anser ändå att det mest relevanta för studien framkom. En annan metod kunde ha varit att observera undervisning på lärarutbildningen och i grundskolor, för att se hur och vad som är centralt i utbildningen, och hur detta skiljer sig från undervisningen i skolan. Efter detta kunde man välja att ytterligare intervjua lärare för att höra vad som var planerat med undervisningen och hur den lyckades.

Under intervjuerna till denna studie behandlades det som var relevant, och det var inte svårt att få fram svar av informanterna eftersom alla var mycket insatta och intresserade av ämnet. Det förekom vissa tekniska problem vid några intervjutillfällen, vilket resulterade i att det endast var möjligt att utföra intervjuerna via telefonsamtal. Vid ett tillfälle misslyckades också inbandningen till en del, men jag lyckades ändå få med det mest relevanta, dels genom att genast skriva ner det som jag mindes, dels genom att det relevanta fanns med i andra frågor som fanns inbandade.

7.3 Förslag till fortsatt forskning

I denna studie undersöktes den svenska skolslöjden och dess utveckling samt hur det argumenterats kring ämnet i Sverige under 2010-talet. Studien ger en allmän blick över skolslöjdens nuläge och utmaningar i Sverige. Resultaten till denna studie visar att det inte finns tillräckligt med forskning om skolslöjd i Sverige. Intervjupersonerna begränsades till fem vuxna personer med slöjdkoppling och olika synvinklar på ämnet. Med tanke på detta är studien liten och i fortsatt forskning skulle ett flertal personer med slöjdkoppling kunna intervjuas för att få ett mera tillförlitligt svar.

En annan möjlighet skulle kunna vara att intervjua föräldrar och barn i stället för personer från utbildnings- och skolvärlden. Detta skulle kunna ge ett annat perspektiv på ämnet, men när barn är med i undersökningen så kräver det att planera noggrant hur det skulle genomföras på ett lämpligt sätt. Föräldrarna skulle kunna ge information om sådant som framkommer i denna studie, exempelvis vilken bild de har av skolslöjd, eftersom ett tydligt problem som framkommer i denna studie är att framför allt föräldrar inte kan se vad slöjd behövs till, och vad eleverna lär sig av slöjden.

Det kunde också observeras hur icke behöriga slöjdlärare och behöriga slöjdlärare bedriver sin undervisning, för att se hur dessa skiljer sig åt. Alternativt skulle forskaren kunna observera slöjdlektioner med ett visst tema. Efter att temat avslutats kunde

forskaren intervjua eleverna. Då skulle de få berätta hur de upplevde undervisningen, och vad de lärt sig. Slöjdlärarna kunde fylla i en undervisningsdagbok efter varje avslutad lektion där de skulle skriva om syftet med undervisningen och kunskaperna som eleverna ska lära sig. Lärarnas anteckningar kunde sedan jämföras med elevernas svar, för att se vad lärarna vill uppnå med sin undervisning och vad eleverna har lärt sig. Detta skulle ge en bild av lärarens tankar med undervisningen och hur eleverna uppfattar undervisningen. Det skulle också vara intressant att höra hur icke behöriga och behöriga slöjdlärare motiverar slöjdämnet och syftet med undervisningen för att få reda på hur de tänker kring slöjdundervisning. Det skulle kunna visa på skillnader mellan lärare som genomgått slöjdlärarytbildning och lärare som inte genomgått slöjdlärarytbildning. Detta skulle sedan kunna ge argument till varför den pedagogiska utbildningen är viktig för en slöjdlärare.

Referenser

- Alexandersson, M. & Lantz-Andersson, A. (2008). *Konsten att göra någonting av något – Myter om kunskapsbegreppets karaktär*. I H. Rystedt & R. Säljö, (Red.), *Kunskap och människans redskap: teknik och lärande* (s. 199–200). Lund: Studentlitteratur.
- Bergqvist, I., Borg, K., Hasselskog, P., Hinnerson, B., Gegerfelt Kronberg, S. & Samuelsson, M. (2008). *Sverige*. I M. Gulliksen & M. Johansson, (Red.), *Nuläge och framåtblickar – om undervisning och forskning inom det nordiska slöjdfältet* (s. 81–91). NordFo. Vasa: Åbo Akademi.
- Borg, K. (1995). *Slöjdämnet i förändring 1962-1994*. Linköpings universitet. Institutionen för pedagogik och psykologi.
- Borg, K. (1999). *Läroplanen-stöd eller hinder i skolslöjdens utveckling?* I 2/99 Nordisk pedagogik-Journal of Nordic Educational Research (s. 121–129). NFPF SCANDINAVIAN UNIVERSITY PRESS: Oslo-Copenhagen-Stockholm-Boston.
- Borg, K. (2001). *Slöjdämnet, intryck – uttryck – avtryck*. Linköping Studies in Education and Psychology No. 77. Linköpings universitet, Department of Behavioural Sciences.
- Borg, K. (2007). *Akademisering. En väg till ökad professionalism i läraryrket?* [Elektronisk version]. *Pedagogisk forskning i Sverige* 2007, 12 (3), 211–225.
- Borg, K. (2008). *Slöjd för flickor och slöjd för gossar*. I K. Borg & L. Lindström, (Red.), *Slöjda för livet. Om pedagogisk slöjd* (s. 51–64). Malmö: Läraryrket.
- Borg, K. (2016). *Tilde. Rapporter från Institutionen för estetiska ämnen* [Elektronisk version]. Tema slöjd: nordisk forskning, bedömning och läroplaner. Rapport nr. 16, 2016. Institutionen för estetiska ämnen, Umeå universitet.
- Borg, K. & Lindström, L. (Red.), (2008). *Slöjda för livet. Om pedagogisk slöjd*. Malmö: Läraryrket.
- Borg, K. (2008). *Alla dessa slöjdpåsar. KRUT, Kritisk utbildningstidskrift*. Nr 133/134, 16–26.
- Degerfält, I. & Porko-Hudd, M. (2008). *Informationsteknik – ett redskap i slöjden*. I K. Borg & L. Lindström, (Red.), *Slöjda för livet. Om pedagogisk slöjd* (s. 113–123). Malmö: Läraryrket.
- Dzedinas, A. (2016). *Stora skillnader i mängden forskning*. [Elektronisk version]. Hämtad 15 oktober 2016, från <http://tidningenuttryck.net/stora-skillnader-i-mangden-forskning/>
- Elo, J. (2015). *Företagsamhet i skola och utbildning. Lärares tankar om förutsättningarna att nå målen i temaområdet Deltagande, demokrati och entreprenörskap*. Akademisk avhandling. Åbo Akademis förlag, Åbo Akademi University Press Åbo, Finland, 2015.

- Frohagen, J. (2016). *Såga rakt och tillverka uttryck. En studie av hantverkskunnandet i slöjddämnet*. Institutionen för de humanistiska och samhällsvetenskapliga ämnena didaktik. Stockholms universitet.
- Goodson, I. (1987). *School Subjects and Curriculum Change. Studies in Curriculum History*. London: The Falmer Press.
- Göteborgs universitet (2017). *Utbildning*. [Elektronisk version]. Hämtad 4 december 2016, från <http://utbildning.gu.se/kurser?searchText=s%C3%B6jd&sc=34>
- Göteborgs universitet (2017). *Personal*. [Elektronisk version]. Hämtad 6 juni 2017, från <http://hdk.gu.se/sv/personal/marlene-johansson>
- Göteborgs universitet (2017). *Personal*. [Elektronisk version]. Hämtad 12 augusti 2017, från <http://hdk.gu.se/sv/personal/peter-hasselskog>
- Handarbetets Vänner (2017). *Verksamheter* [Elektronisk version]. Hämtad 2 oktober 2016, från http://www.hv-textil.se/vara-verksamheter/hv-atelje/#tc79=*
- Hartman, S., Thorbjörnsson, H. & Trotzig, E. (1995). *Handens pedagogik. Kulturarv och utveckling i skolslöjden*. Linköpings universitet. Skapande Vetande.
- Hartman, S. (2005). *Det pedagogiska kulturarvet. Traditioner och idéer i svensk undervisningshistoria*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Hartman, S. (Red.), (2014). *Slöjd, bildning och kultur. Om pedagogisk slöjd i historia och nutid*. Stockholm: Carlssons.
- Hartvik, J. (2013). *Det planlagda och det som visar sig. Klasslärostuderandes syn på undervisning i teknisk slöjd*. Akademisk avhandling. Åbo: Åbo Akademi förlag.
- Hasselskog, P. (2010). *Slöjdlärares förhållningssätt i undervisningen*. Göteborgs universitet. Gothenburg studies in educational sciences 289.
- Hasselskog, P. & Johansson, M. (2008). *Slöjddämnet efter millennieskiftet*. I K. Borg & L. Lindström, (Red.), *Slöjda för livet. Om pedagogisk slöjd* (s. 15–28). Malmö: Lärarförlaget.
- Hermansson, L. (2017). *Slöjd – Intryck, uttryck, avtryck. Intervju med Kajsa Borg, tidigare slöjdläroinbildare och slöjdforskare*. [Elektronisk version]. Hämtad 12 augusti 2017, från <http://slöjdlararportalen.se/slojd-intryck-uttryck-och-avtryck-intervju-med-kajsa-borg-tidigare-slojdlararutbildare-och-slojdforskare/>
- Ifous. (2016). *Entreprenöriellt Lärande* [Elektronisk version]. 2016:2 – Slutrapport från Ifous Fou-program. Stockholm, 2016.
- Johansson, M. (2008). *Slöjddämnet - Urgammalt, modernt och coolt* [Elektronisk version]. *KRUT, Kritisk utbildningstidskrift*. Nr 133/134, 5–13.
- Johansson, M. (2002). *Slöjdpraktik i skolan. Hand, tanke, kommunikation och andra medierande redskap*. Göteborg studies in educational sciences 183.
- Johansson, M. & Lindfors, E. (2008). *Finland*. I M. Gulliksen & M. Johansson, (Red.), *Nuläge och framåtblickar – om undervisning och forskning inom det nordiska slöjdfältet* (s. 17–30). NordFo. Vasa: Åbo Akademi.

- Konstfack (2016). *Utbildning*. ? [Elektronisk version]. Hämtad 4 december 2016, från <https://www.konstfack.se/sv/Utbildning/Lararutbildning/Amneslararprogrammet-med-inriktning-mot-grundskolans-ak-7-9-270-hp/>
- Kungl. Skolöverstyrelsen (1962). *Läroplan för grundskolan. Skolöverstyrelsens skriftserie 60*. Falköping 1967.
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Linde, G. (2009). *Det ska ni veta! En introduktion till läroplansteori*. Lund: Studentlitteratur.
- Lindström, L. (2008). "....slöjden såsom medel att uppfostra människor". I K. Borg & L. Lindström, (Red.), *Slöjda för livet. Om pedagogisk slöjd* (s. 33–39). Malmö: Lärarförlaget.
- Linköpings universitet (2016). *Slöjd, hantverk och formgivning 180 hp*. [Elektronisk version]. Hämtad 4 december 2016, från <https://liu.se/utbildning/program/f7ksl#site-header>
- Martens, A-C. (2016). Hur många smörknivar tål Sverige? [Elektronisk version]. Hämtad 2 augusti 2016, från <http://www.expressen.se/ledare/ann-charlotte-martens/hur-manga-smorknivar-tal-sverige/>
- Mäkelä, E. (2011). *Slöjd som berättelse. Om skolungdom och estetiska perspektiv*. Institutionen för estetiska ämnen. Doktorsavhandling i Pedagogiskt arbete, nr 41. Umeå universitet, Umeå 2011.
- Nygren-Landgårds, C. (2003). *Skolslöjd nu och då – men vad sen?* Rapport från pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi. Nr 5 2003.
- Patel, R. & Davidson, B. (2011). *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.
- Persson, H. (2008). *Metallslöjd-en historia för sig*. I K. Borg & L. Lindström, (Red.), *Slöjda för livet. Om pedagogisk slöjd* (s. 74–85). Malmö: Lärarförlaget.
- Porko-Hudd, M., Sjöberg, B. & Sunngren, M. (2015). *Slöjdfröjd. Didaktiska diskussioner om och idéer för slöjdundervisningens upplägg*. Fakulteten för pedagogik och välfärdsstudier, författarna Vasa 2015.
- Rehnström, Å. (2011). *Slöjden måste våga välja väg* [Elektronisk version]. Hämtad 2 augusti 2016, från <http://www.lararnasnyheter.se/slojdforum/2011/03/28/slojden-maste-vaga-valja-vag>
- Sigurdson, E. (2014). *Det sitter i väggarna. En studie av trä- och metallslöjdsalens materialitet, maskulinitet och förkroppsliganden*. Institutionen för estetiska ämnen. Genusforskarskolan, Forskarskolan för utbildningsvetenskap, Umeå.
- Sjöberg, B. (2009). *Med formgivning i fokus. En studie om holistisk slöjd i lärarutbildningen*. Akademisk avhandling. Pedagogiska fakulteten, Åbo Akademi, Vasa
- Sjögren, J. (1991). *Praktiskt i skolan. Synen på praktiskt arbete och slöjd i utredningsarbetet 1940-1962 inför en ny obligatorisk skola*. I Kulturarv och skolslöjd. Ett slöjdhistoriskt symposium (s. 69–94). Institutionen för pedagogik och psykologi 1992. Universitet i Linköping.

- Sjögren, J. (1997). *Teknik-genomskinlig eller svart låda? Att bruka, se och förstå-en fråga om kunskap*. Linköping Studies in Arts and Science.
- Skolverket (2011). *Svenska läroplan för grundskolan* [Elektronisk version]. Hämtad 12 juli 2016, från <http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser>
- Skolverket (2015). *Slöjd i grundskolan. En nationell ämnesutvärdering i årskurs 6 och 9* (Rapport 425). [Elektronisk version]. Hämtad 25 december 2016, från <http://www.skolverket.se/statistik-och-utvardering/utvarderingar/amneskunskaper/nationell-amnesutvardering-av-bild-musik-och-slojd-1.180526>
- Skolverket (2016). *Läroplaner, ämnen & kurser*. [Elektronisk version]. Hämtad 19 juni 2017, från <https://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/nyhetsarkiv/nyheter-2016/nyheter-2016-1.247899/digital-kompetens-och-programmering-ska-starkas-i-skolan-1.247906>
- Skolverket (2016). *Skolutveckling*. [Elektronisk version]. Hämtad 19 juni 2017, från <https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning/amnen-omraden/it-i-skolan/elevs-anvandning/dataslojd-1.141285>
- Skolverket (2017). *Entreprenörskap i skolan*. [Elektronisk version]. Hämtad 19 juni 2017, från <https://www.skolverket.se/skolutveckling/lorande/entreprenorskap>
- Skolvärlden (2013). *Slöjd i kris*. [Elektronisk version]. Hämtad 15 oktober 2016, från <http://skolvarlden.se/artiklar/slojd-i-kris>
- Slöjdlärarportalen (2016). *Nätverket för slöjdlärare i Sverige*. [Elektronisk version]. Hämtad 4 december 2016, från <http://slojdlararportalen.se/>
- Språkrådet (2008). *Svenska skrivregler*. Stockholm: Liber.
- Stukát, S. (2011). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Sundqvist, E. (2016). *Programmera mera i slöjden. En aktionsforskning om införandet av programmering i slöjdundervisningen*. Opublicerad avhandling pro gradu i slöjdpedagogik. Fakulteten för pedagogik och välfärdsstudier, Åbo Akademi, Vasa
- Svensk Hemslöjd (2012). *Föreningen för svensk hemslöjd*. [Elektronisk version]. Hämtad 2 oktober 2016, från <http://svenskhemslojd.org/>
- Svensson, B. (1993). *Skolslöjd med kvalité och personlig prägel. En slöjddidaktisk studie av metoder*. Universitetet i Linköping, Lärarutbildningen. Bengt Svensson och Skapande Vetande.
- Svensson, B. (2000). *Hundra år i skolslöjden. En didaktisk metodstudie av undervisning i trä- och metallslöjd genom tre generationer*. Vikingstad: Bengt Svensson och förlaget Form i trä.
- Thorbjörnsson, H. (1990). *Nääs och Otto Salomon. Slöjden och leken*. Helsingborg: Ordbildarna och Hans Thorbjörnsson.
- Thorbjörnsson, H. (1992). *Slöjd och lek på Nääs. En bildkrönika om ett kulturarv*. Helsingborg: Ordbildarna och Hans Thorbjörnsson.

- Thorbjörnsson, H. (2008). *Svensk skolslöjd – en internationell framgång*. I K. Borg & L. Lindström, (Red.), *Slöjda för livet. Om pedagogisk slöjd* (s. 40–50). Malmö: Lärarförlaget.
- Trost, J. (2010). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.
- Umeå universitet (2016). *Utbildning*. [Elektronisk version]. Hämtad 18 oktober 2017, från <https://www.umu.se/utbildning/sok/?q=s1%25u00f6jd>
- Uppsala universitet (2017). Organisation och personal. [Elektronisk version]. Hämtad 10 augusti 2017, från <http://katalog.uu.se/empinfo/?id=N4-1203>
- Ur skola (2009). *Fritids*. [Elektronisk version]. Hämtad 15 oktober 2016, från <http://urskola.se/Produkter/149919-Skolfront-Fritids>
- Utbildningsdepartementet (1993). *Kursplaner för granskolan*. Slutbetänkande av Läroplanskommittén Stockholm 1993.
- Utbildningsstyrelsen (2014). *Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen*. [Elektronisk version]. Hämtad 27 juni 2017, från http://www.oph.fi/lp2016/grunderna_for_laroplanen
- Uttryck (2011). *Slöjdens framtid*. [Elektronisk version]. Hämtad 15 oktober 2016, från <http://tidningenuttryck.net/slojden-maste-vaga-valja-vag/>
- Wahlsten, R. (2016). *Slöjdsalens utformning. En kvalitativ studie vid Gripsholmsskolan*. Opublicerad kandidatavhandling i slöjdpedagogik. Fakulteten för pedagogik och välfärdsstudier, Åbo Akademi, Vasa

Bilagor

Intervjumanual

1. Berätta lite om dig själv och din slöjdekoppling.
(Ålder, utbildningsbakgrund, yrkesverksamma tid).
2. Hur skulle du beskriva den svenska skolslöjden idag?
 - Vilken roll har ämnet i den svenska skolan/samhället?
 - Hurudana kunskaper eller färdigheter är centrala?
 - Vad lär sig eleverna med slöjden enligt dig?
3. Hur ser du på slöjd i skolan och ut i samhället idag?
 - Varför ska slöjd finnas/inte finnas i den svenska skolan?
 - Vad talar för att slöjd är ett viktigt/oviktigt skolämne?
4. Hur upplever du att slöjden har utvecklats under din yrkesverksamma tid?
5. Hur anser du att skolslöjden i Sverige skulle kunna vidareutvecklas med tanke på framtiden?
6. Vad anser du att är orsaken till att slöjden kritiseras idag?

Stödfrågor:

Varför?

På vilket sätt?

Vad menar du med det?

Kan du beskriva mer?

Har jag förstått dig rätt?